

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

RAPORT Z BADANIA:

PROFILAKTYKA

INSTYTUCJONALNA

W WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM

Lublin, sierpień 2014 r.

Spis treści

1. Wprowadzenie.....	2
2. Założenia metodologiczne	6
3. Dobór i charakterystyka próby badawczej oraz przebieg badania ankietowego.....	6
4. Analiza danych uzyskanych.....	7
4.1. Analiza danych zastanych	7
4.2. Analiza wyników badań	10
4.2.1. Moduł I. Przeciwdziałanie ubóstwu.	11
4.2.2. Moduł II. Długotrwałe bezrobocie.....	14
4.2.3. Moduł III. Bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych.....	17
4.2.4. Moduł IV. Przemoc w rodzinie.	20
4.2.5. Moduł V. Bezdomność.....	22
Wnioski i rekomendacje.....	26
Spis tabel	28
Spis wykresów.....	28
Bibliografia	29
Aneks nr 1. Lista wskaźników.....	30
Aneks nr 2. Narzędzia badawcze - kwestionariusz ankiety.....	32

1. Wprowadzenie

Z inicjatywy Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej zrealizowane zostało badanie regionalne pn. „*Profilaktyka instytucjonalna*”. Badanie jest jednym z czterech badań ogólnopolskich realizowanych przez Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej w ramach projektu systemowego „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach działania 1.2 „Wsparcie systemowe instytucji pomocy i integracji społecznej”, Priorytet I „Zatrudnienie i integracja społeczna” Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Zmieniająca się sytuacja społeczno-gospodarcza oraz ewolucja potrzeb społecznych przyczynia się do stawiania przed systemem pomocy społecznej nowych wyzwań oraz powoduje konieczność wprowadzenia takich rozwiązań systemowych, które będą zmniejszać liczbę osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym¹.

Pomoc społeczna zajmuje ważne miejsce w systemie zabezpieczenia społecznego. Jej rola ciągle wzrasta, gdyż zakres podmiotowy i przedmiotowy udzielanych świadczeń ulega systematycznemu rozszerzaniu. Coraz więcej osób i rodzin korzysta bowiem ze wsparcia w ramach tego systemu, a katalog spraw regulowanych przez przepisy prawa pomocy społecznej jest obszerny.

Bardzo istotnym zadaniem w ramach pomocy społecznej jest zapobieganie powstawaniu marginalizacji osób i rodzin, a więc profilaktyka, która należy do najtrudniejszych zadań pomocy społecznej, bowiem wymaga większego profesjonalizmu pracowników socjalnych oraz współdziałania instytucji pomocy społecznej z innymi podmiotami (np. szkołą, policją).

Profilaktyka jest jednym ze sposobów reagowania na różnego rodzaju zjawiska społeczne, które powszechnie postrzegane są jako szkodliwe i niepożądane. Zbigniew B. Gaś definiuje profilaktykę jako „proces wspomagania jednostki w radzeniu sobie z trudnościami zagrażającymi prawidłowemu rozwojowi i zdrowemu życiu, ograniczenie i likwidowanie czynników, które zaburzają rozwój i dezorganizują zdrowy styl życia oraz inicjowanie i wzbogacanie czynników sprzyjających rozwojowi zdrowemu życiu”².

Ze względu na rodzaj intencjonalnie podejmowanych działań mających na celu przeciwdziałanie dewiacjom S. Górski wyodrębnia cztery główne odmiany profilaktyki patologii społecznej:

- Profilaktykę eliminująco-uprzedzającą, która wiąże się z możliwie najwcześniejszym wykrywaniem i usuwaniem biologicznych, psychicznych i społecznych czynników zwiększających ryzyko wykołajenia jednostki. Stosowanie takich działań wyraża się w blokowaniu patogennych czynników lub zwiększaniu odporności jednostki na wpływ wymienionych czynników.
- Profilaktykę eliminująco-objawową, polegającą na możliwie wczesnym wykrywaniu i reagowaniu na początkowe objawy niedostosowania. Celem tych działań jest likwidowanie skłonności młodzieży do zachowań nieakceptowanych społecznie.
- Profilaktykę powstrzymującą, która za pomocą różnych środków uniemożliwia lub utrudnia podjęcie decyzji dotyczącej czynu naganego bądź też wywołuje zmianę takiej decyzji.

¹ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, *Założenie do zmian ustawy o pomocy społecznej*, http://federacja-ngo.pl/upload/file/Zalozenia_zmian_ustawy_MPiPS, [dostęp: 16.07.2014 r.].

² L. Albański, *Wybrane zagadnienia z patologii społecznej*, Kolegium Karkonoskie - Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, Jelenia Góra 2010, s. 8.

- Profilaktykę kreatywną, która wzmacnia i podtrzymuje formy zachowań alternatywne do nieakceptowanych społecznie, czyli takie, które mają charakter prospołeczny wywierają wpływ na ludzi tłumiąc siłę oddziaływania szkodliwych czynników konkurencyjnych. Załączki postaw prospołecznych powinny być kształtowane w procesie wychowania. Wyniki wielu badań wskazują, że pod względem skuteczności i poniesionych kosztów (materialnych, społecznych i etycznych) profilaktyka kreatywna jest znacznie bardziej opłacalna, niż oparta na destrukcji tradycyjna działalność profilaktyczna³.

„Profilaktyka polega na wczesnym, ciągłym, planowym monitorowaniu, diagnozowaniu środowisk zagrożonych biedą, chorobami, przestępczością (...)”⁴. Aby podjąć działania prewencyjne, niezbędne są określone zasoby, wśród których wymienia się:

- dobre, profesjonalne przygotowanie lokalnych pracowników socjalnych, ale także i polityków społecznych w pogłębioną wiedzę o społeczeństwie i społecznościach lokalnych, strukturze i mechanizmach ich funkcjonowania, o konfliktach, ich źródłach oraz sposobach ich rozwiązywania.
- otoczenie społeczne uznające profilaktykę – jest tańszym i skuteczniejszym instrumentem wspierającym ład społeczny, ale tylko wtedy, gdy władza lokalna jest oświecona, a społeczność ma do niej zaufanie, deklaruje chęć współdziałania, ma poczucie identyfikacji.
- nowe ustawodawstwo silnie akcentujące profilaktykę wraz z wyposażeniem w narzędzia do jej uprawiania”⁵.

Rozwinięta i dobrze realizowana profilaktyka powinna redukować przypadki niedostosowania społecznego oraz patologii społecznej. Ponadto powinna uprzedzać stany zagrożenia moralnego, zdrowotnego, kulturalnego i społecznego, aby uchronić jednostki i grupy danej populacji przed niepożądanymi odchyleniami od stanów normalnych.

Funkcjonowanie systemu pomocy społecznej reguluje ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej⁶. Dotychczasowy model pomocy społecznej koncentrował się na wspieraniu najuboższych, którzy nie potrafili odnaleźć się w nowej rzeczywistości społecznej. Oparty na zasadzie pomocniczości/subsydiarności, wprowadził podstawową regułę działania wobec osób potrzebujących pomocy, a mianowicie, że państwo nie może zastępować działań poszczególnych osób czy rodzin, które powinny własnymi siłami i środkami zaspokajać potrzeby egzystencjalne, natomiast może oraz powinno pomagać i wspierać wówczas, gdy nie są one w stanie samodzielnie przezwyciężać trudnej sytuacji życiowej w jakiej się znalazły.

Polska wśród krajów UE27⁷ należy do państw o wysokiej wartości wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (wynoszącym 27,2 %). Wnioski te potwierdzane są także w dostępnych raportach publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny („Europejskie badanie dochodów i warunków życia EU-SILC w 2011 r.”). W tej sytuacji konieczne jest zmodyfikowanie dotychczasowych zasad i form systemu pomocy społecznej celem zwiększenia jego efektywności i podniesienia poziomu bezpieczeństwa grup szczególnego ryzyka. Projektowane zmiany w ustawie o pomocy

³ S. Górski, *Profilaktyka społeczna*, "Oświata i Wychowanie" 1986, nr 40, s. 14-17.

⁴ Instytut Rozwoju Służb Społecznych, *O polityce w pomocy społecznej*, Polityka Społeczna nr 9/2010, s. 44 jw., s. 44-45

⁶ tj. Dz. U. z 2013 r. poz. 182, z późn. zm.

⁷ Obszar Unii Europejskiej po rozszerzeniu, które miało miejsce 1 stycznia 2007 roku. Do Wspólnoty przystąpiły wówczas 2 państwa: Rumunia i Bułgaria.

społecznej nakierowane są na podniesienie efektywności systemu pomocy społecznej przez podniesienie podmiotowości odbiorców pomocy. Klient pomocy społecznej powinien mieć większy niż dotychczas wpływ na pokonanie swojej trudnej sytuacji życiowej, poprzez nie tylko współpracę z pracownikiem socjalnym, ale także poprzez świadomy wybór oferowanych usług socjalnych. Zmiany w systemie pomocy społecznej mają przyczynić się do tego, aby przyznawane świadczenia, oferowane usługi socjalne, w tym praca socjalna, odpowiadały rzeczywistym potrzebom i możliwościom osób i rodzin, a zastosowane mechanizmy bardziej mobilizująco i aktywizująco wpływały na ich postawy oraz poprawę gotowości aktywnego udziału w życiu publicznym, w tym współdziałania w lokalnym środowisku społecznym.

Ponadto w założeniach do zmian ww. ustawy proponuje się przeformułowanie celów pomocy społecznej z wyraźnym wskazaniem, że pomoc społeczna polega na prowadzeniu działań profilaktycznych oraz aktywizacyjnych, a także zapewnieniu pomocy osobom i rodzinom tego wymagającym. Rola świadczeń, zwłaszcza świadczeń pieniężnych powinna być uzupełnieniem usług oferowanych przez system pomocy społecznej, a na pewno powinna stanowić instrument motywujący do aktywnego współdziałania pracowników socjalnych z osobami i rodzinami w przewyżnianiu trudnych sytuacji życiowych, w jakich te osoby i rodziny się znajdują.

Pomoc społeczna obok funkcji ratowniczych powinna również pełnić funkcję profilaktyczną oraz aktywizacyjną - związaną z wyzwaniem w osobach i rodzinach wymagających wsparcia woli aktywnego przewyżniania ich trudnej sytuacji życiowej⁸.

Obowiązujące dotychczas działania nakierowane na pracę z indywidualnym klientem, pracę z rodziną czy pracę ze środowiskiem lokalnym są wykorzystywane, jednak istnieje potrzeba traktowania ich w sposób zintegrowany. Aktualnie posługiwanie się metodami opartymi na silnych stronach i potencjale klienta, na rozwiązaniu problemu, na silnych stronach i potencjale rodziny; na kliencie znajdującym się w kryzysie – stanowią jednocześnie wyzwanie, ale i aktualny standard w działaniach realizowanych przez pomoc społeczną. Wykorzystywane metody mediacji, streetworkingu⁹, coachingu¹⁰, jak również wolontariatu, znacząco wpływają zarówno na jakość pracy socjalnej, jak i na efektywność podejmowanych działań¹¹.

W celu wzmocnienia bezpieczeństwa socjalnego obywateli i rodzin przy jednoczesnym wzroście ich aktywności w rozwiązywaniu własnych problemów i trudności życiowych niezbędna jest również realizacja podstawowych usług socjalnych, takich jak:

- usługi profilaktyczne - adresowane do osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, skupiających się na edukacji, poradnictwie, pomocy dla samopomocy, terapii oraz innych usługach profilaktycznych,
- usługi aktywizujące - adresowane do osób pozostających bez zatrudnienia, osób niepełnosprawnych, których dysfunkcje w sferze społecznej można kompensować w ramach usług asystenckich adresowanych do osób samotnych niepełnosprawnych,
- usługi interwencyjne - służące zabezpieczeniu niezbędnych podstawowych potrzeb osób niepełnosprawnych i starych, chorych w ramach usług opiekuńczych świadczonych w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia, w rodzinnych domach

⁸ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, *Założenie do zmian ustawy o pomocy społecznej*, http://federacja-ngo.pl/upload/file/Zalozenia_zmian_ustawy_MPiPS, [dostęp: 16.07.2014 r.].

⁹ Streetworking – innowacyjna forma pracy socjalnej, praca prowadzona na ulicy, poza instytucją w środowisku przebywania klienta.

¹⁰ Coaching - interaktywny proces szkolenia, którego głównym celem jest przyspieszenie tempa rozwoju i polepszenie efektów działania oraz osiągnięcie celu.

¹¹ M. Łojko, *Pomoc społeczna wczoraj i dziś – Nowe wyzwania, stare problemy*, http://www.ue.katowice.pl/uploads/media/19_M.Loisko_Pomoc_spoleczna_wczoraj_i_dzis....pdf, [dostęp: 16.07.2014 r.].

pomocy, w mieszkaniach chronionych i w domach pomocy społecznej, a także osób i rodzin znajdujących się w sytuacjach kryzysowych (przemoc, handel ludźmi, klęski żywiołowe i zdarzenia losowe)¹².

Usługi profilaktyczne mają zapobiegać powstawaniu i pogłębianiu się niekorzystnych zjawisk społecznych (dysfunkcji), jakie mogą zakłócić prawidłowe funkcjonowanie osób i rodzin w wymiarze zawodowym i pozazawodowym w lokalnym środowisku społecznym i rodzinnym. Negatywna ocena skłania do traktowania takich zjawisk jako zagrożeń i podejmowania czynności prowadzących do ich eliminowania lub przynajmniej ograniczania. Profilaktyka różni się od innych rodzajów przeciwdziałania tym, że jest czynnością uprzedzającą. Podejmowana jest zanim groźne zjawiska się pojawiają, rozprzestrzeniają, a ich dolegliwość wymusi dopiero zastosowanie środków zaradczych. Celem usług profilaktycznych – świadczonych w ramach pracy socjalnej, w której pracownik socjalny ma pełnić funkcję prewencyjnego oparcia społecznego dla osoby i rodziny – będzie wspieranie w przezwyciężeniu pierwszych objawów kryzysu oraz tworzenie warunków sprzyjających uwolnieniu ekspresji osoby i rodziny, by mogła stawać się podmiotem systemu pomocy społecznej i wsparcia. Zakres realizowanych aktualnie i planowanych do realizacji zadań pomocy społecznej, w tym pracy socjalnej jest efektem zarówno potrzeb związanych z funkcjonowaniem społecznym, jak również efektem zmian związanych z podejściem do klienta. Jednakże należy mieć na uwadze fakt, że rozwiązania te powinny również odnosić się do tych, którzy dotychczas nigdy nie korzystali ze świadczeń pomocy społecznej. Działania profilaktyczne powinny być, więc skierowane do różnego rodzaju klientów pomocy społecznej, zaś warunkiem skutecznej pracy profilaktycznej jest skoordynowanie działań we wszystkich obszarach jej funkcjonowania oraz wzmocnienie bądź wprowadzenie nowych działań profilaktycznych.

Niniejszy raport z przeprowadzonego w województwie lubelskim badania pn. *Profilaktyka instytucjonalna* składa się z czterech zasadniczych części. Pierwsza część zawiera krótką charakterystykę wraz z opisem metod badawczych. Scharakteryzowano przedmiot badania, wskazano problemy badawcze, jak również omówiono metody na podstawie, których dokonano analizy materiału badawczego. Ponadto przedstawiono zastosowany dobór próby. Kolejną - najważniejszą część raportu stanowią wyniki badania. Materiał opracowano na podstawie informacji zebranych w trakcie badania ilościowego z wykorzystaniem również danych zastanych. Głównym źródłem informacji wykorzystanym do opracowania raportu był kwestionariusz ankiety skierowany do ośrodków pomocy społecznej. Źródłem danych zastanych było sprawozdanie MPIPS-03, Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, Ocena Zasobów Pomocy Społecznej, Bank Danych Lokalnych – Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo ekonomiczne w Polsce w 2013 r* oraz dane własne pochodzące z poszczególnych Regionalnych Ośrodków Polityki Społecznej. Ostatnia część raportu zawiera wnioski końcowe.

¹² Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, *Założenie do zmian ustawy o pomocy społecznej*, http://federacja-ngo.pl/upload/file/Zalozenia_zmian_ustawy_MPIPS, [dostęp: 16.07.2014 r.].

2. Założenia metodologiczne

Jednym z pierwszych kroków w realizacji badań jest określenie celów badawczych. Jak określa B. Klepacki¹³ „za cel badań naukowych uważa się wykrycie prawidłowości stale występujących w badanych zjawiskach oraz doprowadzenie na ich podstawie do wniosków ogólnych, ważnych nie tylko dla badanej zbiorowości, ale i dla innych obiektów znajdujących się w takich samych warunkach. Cele badań to także opracowanie właściwych metod badawczych służących poznaniu rzeczywistości”. Ich analiza, zaś pozwala na opracowanie indywidualnych kryteriów realizacji badań, takich jak wskazanie obszarów czy zakresu tematycznego.

Badaniu „Profilaktyka instytucjonalna” przyświecał cel zebrania informacji na temat szeroko pojętych usług, które przeciwdziałają długotrwałym skutkom wykluczenia społecznego oraz zapobiegają trwałemu wejściu do systemu pomocy społecznej. Usługi te realizowane były w 2013 roku przez ośrodki pomocy społecznej (OPS) w zakresie m.in. przeciwdziałania ubóstwu, bezradności w sprawach opiekuńczo – wychowawczych, przemocy w rodzinie, bezdomności oraz długotrwałemu bezrobociu.

Badanie „Profilaktyka instytucjonalna” ma ponadto na celu weryfikację następujących celów szczegółowych, które przyczyniają się do osiągnięcia celu głównego:

- 1) *Określenie ilości, form oraz sposobu realizacji działań profilaktycznych realizowanych przez OPS*
- 2) *Identyfikacja czynników wpływających na realizację działań profilaktycznych realizowanych przez OPS*

Jednym z fundamentalnych elementów postępowania badawczego jest określenie problemów badawczych. Zdefiniowanie problemu oraz sformułowanie pytań badawczych należy do fazy koncepcyjnej badania oraz wymaga od badacza określenia problematyki i ustalenia treści poszukiwanych informacji.

W ramach prac badawczych określono następujące problemy badawcze:

- 1) *Realizowanie usług o charakterze profilaktycznym*
- 2) *Nierealizowanie usług o charakterze profilaktycznym*
- 3) *Przyczyny braku realizacji określonych usług profilaktycznych*
- 4) *Czynniki utrudniające realizację działań profilaktycznych*
- 5) *Czynniki ułatwiające realizację działań profilaktycznych*

3. Dobór i charakterystyka próby badawczej oraz przebieg badania ankietowego

Badaną populację stanowiły wszystkie funkcjonujące w województwie lubelskim ośrodki pomocy społecznej, tj. 213 jednostek. Jako minimalny oczekiwany stopień zwrotów wypełnionych ankiet przyjęto 60%¹⁴. W rzeczywistości wyniósł on 96%, co oznacza, że wypełnione ankiety nadesłało 205 jednostek. Szczegółową strukturę jednostek działających na terenie województwa lubelskiego oraz biorących udział w badaniu przedstawia Tabela nr 1.

¹³ B. Klepacki, *Wybrane zagadnienia związane z metodologią badań naukowych*, Roczniki Nauk Rolniczych, Seria G, T. 96, Z. 2, 2009, s.41-42

¹⁴ http://crzl.gov.pl/images/01-ZPC/2014/ZPC_28_1.16_2014/zmiana2.pdf, [dostęp: 14.07.2014 r.].

Tabela nr 1. Struktura badanej próby i poziom zwrotów w województwie lubelskim (N=213)

Wyszczególnienie	Typ gminy			Rodzaj instytucji			
	wiejska	miejska	miejsko - wiejska	MOPR	MOPS	GOPS	MGOPS
Ogólna liczba jednostek funkcjonujących w 2013r.	171	20	22	4	16	171	22
Liczba jednostek biorących aktywny udział w badaniu	165	19	21	4	15	166	20
% zwrotu ankiet aktywnych jednostek	80,5%	9,3%	10,2%	2,0%	7,3%	81,0%	9,8%

Źródło: Opracowanie własne

Na terenie województwa lubelskiego ankietę skierowano do 213 jednostek pomocy społecznej, z czego otrzymano 96 % zwrot.

Respondenci badania mieli za zadanie, w terminie 23 czerwca – 15 lipca 2014 roku, wypełnić kwestionariusz ankiety w trybie online zamieszczony w Centralnej Aplikacji Statystycznej (CAS) - systemie wspomagającym proces raportowania i komunikacji pomiędzy jednostkami pomocy społecznej, działającymi na poszczególnych poziomach organizacyjnych: centralnym, wojewódzkim, powiatowym oraz gminnym.

Kwestionariusz ankiety składał się z 32 pytań oraz metryczki. Narzędzie podzielone zostało na 5 modułów, przy czym każdy blok zawierał pytania dotyczące innego obszaru tj. profilaktyki w zakresie przeciwdziałania ubóstwu, długotrwałego bezrobocia, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, przemocy w rodzinie oraz bezdomności.

4. Analiza danych uzyskanych

Metodologia badań społecznych jest szczególnie istotna na etapie planowania sposobu przeprowadzania badania. W niniejszym badaniu cele i pytania badawcze weryfikowano za pomocą dwóch metod badawczych: analizy danych zastanych, czyli desk research oraz metody ilościowej.

4.1. Analiza danych zastanych

Pierwszą metodą zastosowaną w badaniu jest **desk research**. Jest to sposób zbierania informacji polegający na analizie dostępnych danych statystycznych. Zastosowanie tej metody posłużyło osiągnięciu zakładanych celów badania oraz zebraniu fundamentalnych informacji o tematyce badawczej na poziomie gmin, powiatów, województw i kraju.

Analiza desk research została opracowana z uwzględnieniem następujących wskaźników:

1) Wskaźnik pomocy z powodu ubóstwa

- 2) *Wskaźnik pomocy z powodu bezradności opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego*
- 3) *Wskaźnik pomocy z powodu przemocy w rodzinie*
- 4) *Wskaźnik pomocy z powodu bezdomności*
- 5) *Wskaźnik pomocy z powodu bezrobocia*
- 6) *Wskaźnik asystentury rodzin*
- 7) *Wskaźnik upowszechnienia metody asysty rodziny*
- 8) *Wskaźnik obciążenia placówek wsparcia dziennego*
- 9) *Dostępne zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia*
- 10) *Liczba indywidualnych programów pomocy*
- 11) *Wskaźnik skrajnego ubóstwa w województwach*

Pogarszająca się sytuacja społeczno – gospodarcza, trudny rynek pracy oraz wzrost bezrobocia w istotny sposób wpłynęło na pogłębienie się ubóstwa na terenie województwa lubelskiego. W 2013 roku ogółem z pomocy społecznej korzystały 218 193 osoby. Natomiast pomocą z powodu ubóstwa objęto 136 788 osób. Osoby te stanowiły najwyższy odsetek osób objętych wsparciem ze strony ośrodków pomocy społecznej, a wartość wskaźnika pomocy z powodu ubóstwa wyniosła aż 62,7 %. Jednym z głównych problemów społecznych zdiagnozowanych na Lubelszczyźnie jest bezradność w prowadzeniu gospodarstwa domowego, w tym opiekuńczo – wychowawcza. W 2013 roku 57 919 osób objęto pomocą z powodu bezradności opiekuńczo – wychowawczej i stanowią one 26,5% ogółu świadczeniobiorców korzystających z pomocy społecznej. W myśl przepisów ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, do zadań asystenta rodziny należy pomoc rodzinom w przezwyciężaniu bezradności w sprawach opiekuńczo – wychowawczych. W 2013 r. w województwie lubelskim zatrudnionych było 199 asystentów rodziny, którzy opracowali 1 489 planów pracy z rodziną. Działania wspierające w zakresie opiekuńczo – wychowawczych były świadczone na rzecz 14 620 rodzin. Wskaźnik asystentury rodzin w lubelskim wyniósł 73,5 %, przy czym wskaźnik dotyczący upowszechniania metod asysty rodziny w działaniach pomocowych stanowił 10,2 %.

Problem przemocy na terenie województwa lubelskiego, podobnie jak w całym kraju jest znaczący. Przyjęcie nowych zasad administracyjno – prawnych pogorszyło sytuację osób dotkniętych przemocą. Wpłynęło to jednocześnie na spadek liczby ujawnianych przypadków przemocy domowej. Powodów należy doszukiwać się m.in. w niskiej wiedzy jednostek odnośnie procedury Niebieskiej Karty, ale także obawą o utratę świadczeń pochodzących od różnych instytucji. Istotny jest również kontakt z zespołem interdyscyplinarnym lub grupą roboczą. Ofiary przemocy wstydzą się, czują dyskomfort opowiadając wielu osobom o swoich osobistych przeżyciach. Dlatego też liczba osób, które dotyka przemoc w rzeczywistości może być znacznie wyższa. Z danych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej wynika, że w 2013 roku udzielono pomocy i wsparcia z tego powodu 5 976 osobom. Osoby te stanowią 2,7% ze wszystkich osób korzystających z pomocy społecznej.

Według ustawy o pomocy społecznej bezdomność jest określana jako trudna sytuacja życiowa, kwalifikująca do świadczeń oraz wsparcia. W województwie lubelskim liczba osób w rodzinach objętych pomocą z powodu bezdomności w stosunku do ogółu wynosi 0,7 % czyli z takiej pomocy skorzystało 1 459 osób. Można stwierdzić, że z tego powodu świadczenia są przyznawane najrzadziej. Drugim dominującym problemem mającym wpływ na całą sferę socjalno – bytową jest zjawisko bezrobocia. W 2013 roku z powodu bezrobocia pomocą objęto 120 800 osób. Pogarszająca się sytuacja na rynku pracy, brak doświadczenia

zawodowego, niski poziom wykształcenia czy bierna postawa osób bezrobotnych to tylko niektóre czynniki wpływające na przyczynę bezrobocia. Wskaźnik pomocy z powodu bezrobocia, wyniósł 55,4%. Zauważyć można, że obok ubóstwa (62,7%), osoby bezrobotne stanowią największy odsetek przyznawanej pomocy. W 2013 roku liczba miejsc w placówkach wsparcia dziennego wynosiła 1 968. W placówkach tego typu przebywało 395 257 dzieci w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej). Wielkość wskaźnika dotyczącego obciążenia placówek wsparcia dziennego stanowiła 5 %.

Z danych zawartych w OZPS województwa lubelskiego wynika, że w roku 2013 funkcjonowały 263 instytucje niosące pomoc i wsparcie:

- środowiskowe domy samopomocy – 52
- dzienne domy pomocy – 10
- noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych – 19
- kluby samopomocy – 8
- mieszkania chronione – 52
- ośrodki interwencji kryzysowej – 16
- jednostki specjalistycznego poradnictwa – 14
- placówki wsparcia dziennego – 71
- centra integracji społecznej – 7 (Centrum Integracji Społecznej – działa na rzecz reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. W ramach CIS odbywają się: warsztaty, praktyki, staże w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych. Beneficjenci zdobywają niezbędną wiedzę i umiejętności a także w ramach instrumentów aktywnej integracji objęci są doradztwem: zawodowym, społecznym, psychologicznym, zdrowotnym i edukacyjnym).
- kluby integracji społecznej – 14 (KIS – jednostka kierująca pomoc zarówno do osobom indywidualny, jak i ich rodzin. W zakresie świadczonej pomocy przez KIS należy: odbudowa i podtrzymywanie relacji ze społeczeństwem lokalnym, poprawne odgrywanie ról społecznych, podnoszenie kwalifikacji zawodowych. Uczestnicy klubów integrują się ze sobą poprzez współpracę oraz podejmowanie inicjatywy dotyczącej powrotu na rynek pracy).

W województwie lubelskim w 2013 roku łączna liczba indywidualnych programów pomocy wyniosła 1 695 i dotyczyła:

- indywidualnego programu wychodzenia z bezdomności – 38
- indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego (CIS) skierowanego do 168 osób; (Indywidualny program zatrudnienia socjalnego – oznacza zawartą indywidualną umowę z osobą , o której mowa w przepisach zatrudnienia socjalnego, skierowaną do zajęć w Centrum Integracji Społecznej, które utworzone zostały w trybie i zgodnie z zasadami określonymi w ustawie z dn. 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym)
- liczbę planów pracy z rodziną – 1 489

Według raportu GUS ubóstwem skrajnym zagrożone są najczęściej gospodarstwa domowe z osobami bezrobotnymi o niskim poziomie wykształcenia, niepełnosprawnymi oraz rodziny wielodzietne. Z badań przeprowadzanych przez GUS wynika, że Lubelszczyzna należy do regionów o najwyższych wskaźnikach zagrożenia ubóstwem w kraju, który w 2013 roku

wyniósł 9,4%. Oznacza to, że województwo lubelskie sytuuje się wśród regionów o największym odsetku gospodarstw domowych poniżej minimum egzystencji.

Opracowanie wskaźników nastąpiło na podstawie następujących źródeł informacji:

- 1) *Bank Danych Lokalnych – Główny Urząd Statystyczny*
- 2) *MPIPS-03 - Sprawozdanie półroczne i roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej - pieniężnych, w naturze i usługach za I-XII 2013r.*
- 3) *Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za rok 2013*
- 4) *WRiSPZ - Sprawozdanie rzeczowo - finansowe z wykorzystania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za okres od 2013.07.01 do 2013.12.31*
- 5) *Dane własne Regionalnych Ośrodków Polityki Społecznej*
- 6) Raport: *Ubóstwo ekonomiczne w Polsce w 2013 r.* – GUS, Warszawa 30.05.2014 r.

4.2. Analiza wyników badań

Kolejnym sposobem zbierania danych zastosowanych w badaniu była **metoda ilościowa**. Koncentruje się ona na numerycznym przedstawieniu i przetwarzaniu danych w celu opisanie i wyjaśnienia przedmiotowego zjawiska. W ramach badania ilościowego zastosowano **technikę ankiety elektronicznej CAWI**¹⁵. Badanie skierowane było do dyrektorów/kierowników ośrodków pomocy społecznej.

Pomoc społeczna umożliwia przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych zarówno pojedynczym osobom, jak i ich rodzinom, które nie są w stanie sami ich pokonać. Pomoc ta w szczególności polega na wykorzystaniu własnych możliwości, uprawnień oraz zasobów jakie posiadają ośrodki pomocy społecznej. Istotnym zadaniem pomocy społecznej jest również zapobieganie trudnym sytuacjom życiowym poprzez podejmowanie różnych działań mających na celu usamodzielnienie osób i rodzin, a także integrację z otaczającym ich środowiskiem.

Realizacja zadań pomocy społecznej jest obowiązkiem spoczywającym na administracji samorządowej i rządowej, które to współpracują na zasadzie partnerstwa z organizacjami społecznymi, pozarządowymi, Kościołem katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami prawnymi i fizycznymi. Zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, zadania jakie zostały w niej określone realizowane są między innymi przez 213 ośrodków pomocy społecznej (w tym 4 miejskie ośrodki pomocy rodzinie w miastach na prawach powiatu) województwa lubelskiego.

System działania pomocy społecznej uzupełnia się w oparciu o inne ustawy:

- Ustawę o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych
- Ustawę o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej
- Ustawę o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie
- Ustawę o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi
- Ustawę o przeciwdziałaniu narkomanii
- Ustawę o ochronie zdrowia psychicznego

¹⁵ CAWI (z ang. *Computer-Assisted Web Interview* - wspomagany komputerowo wywiad przy pomocy strony WWW) - metoda zbierania informacji w ilościowych badaniach rynku i opinii publicznej, w której respondent jest proszony o wypełnienie ankiety w formie elektronicznej.

Problematyka przeprowadzonego badania skupiała się wokół problemów/zjawisk, które występują na terenie Lubelszczyzny. Pytania dotyczące działań profilaktycznych sformułowano w pięciu blokach tematycznych – modułach, natomiast wyniki badań zinterpretowano w poniższych podrozdziałach.

4.2.1. Moduł I. Przeciwdziałanie ubóstwu.

Pierwszy obszar ujęty w badaniu „Profilaktyka instytucjonalna” dotyczy przeciwdziałania ubóstwu. Zjawisko ubóstwa jest jednym z najtrudniejszych problemów towarzyszących złożonemu rozwojowi zjawisk społecznych. Pojęcie ubóstwa określane jest często jako „pewien rodzaj braku w takich rozmiarach, że konkretny człowiek permanentnie nie zaspokaja swoich podstawowych potrzeb, (...), konieczna jest mu w tym pomoc”¹⁶. Osoby takie zgłaszają się do instytucji pomocy społecznej, gdyż dostęp do nich nie jest ograniczony. W związku z wciąż przybywającą liczbą osób i rodzin korzystających z ośrodków pomocy społecznej tworzone są programy oraz działania profilaktyczne ukierunkowane na przeciwdziałanie ubóstwu.

Zawarte pytania w Module I dotyczyły realizacji programów na różnych szczeblach administracyjnych, działań profilaktycznych oraz źródeł ich finansowania. Zapytano również o to, jakie były powody braku realizacji działań profilaktycznych. Ośrodki pomocy społecznej poproszono również o określenie na skali co zdecydowanie wpłynęło, a co nie na brak realizowania omawianych działań.

Z analizy danych otrzymanych z poszczególnych jednostek wynika, że w 102 ośrodkach w 2013 roku realizowano działania profilaktyczne w zakresie przeciwdziałania ubóstwu. Ośrodki te stanowią niemal połowę ze wszystkich ośrodków pomocy społecznej znajdujących się na terenie województwa lubelskiego.

Działania profilaktyczne mogą być realizowane na szczeblu rządowym, wojewódzkim oraz gminnym/powiatowym. W 2013 roku programy rządowe zrealizowało 51 gmin, co stanowi 25% wszystkich jednostek. Najwięcej zrealizowanych programów dotyczyło dożywiania „Pomoc Państwa w zakresie dożywiania” (41 ośrodków), następnie resortowych programów wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej na rok 2013 (4 ośrodki), asystentów rodziny (3 ośrodki), przeciwdziałania przemocy w rodzinie (3 ośrodki), a także pomocy materialnej dla uczniów, promocji aktywnej integracji społecznej czy projektów systemowych POKL.

Odnosnie programów realizowanych na szczeblu wojewódzkim, analiza danych wykazała, że głównie programy te dotyczyły projektów systemowych UE „Razem wśród ludzi”, Europejskiego Programu Pomocy Żywnościowej, Programu „Dostarczanie nadwyżek żywności najuboższej ludności Unii Europejskiej” oraz „Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu w województwie lubelskim”.

Wśród działań profilaktycznych na poziomie gminnym czy powiatowym, 19 jednostek wykazało realizację programów skierowanych na przeciwdziałanie ubóstwu. Głównie dotyczyły one gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną, promocji integracji społeczno – zawodowej, dożywiania osób i rodzin dotkniętych ubóstwem, współpracy z organizacjami pozarządowymi, działań na rzecz osób niepełnosprawnych, rodzin wielodzietnych, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania uzależnieniom, przeciwdziałania przemocy, wsparcia i aktywizacji osób starszych czy aktywności lokalnej.

¹⁶ L. Dyczewski, *Teoretyczna i praktyczna rola Kościoła katolickiego w walce z ubóstwem*, [w:] *Polska bieda. Kryteria. Ocena. Przeciwdziałanie*, (red.) S. Golinowska, IPISS, Warszawa 1996, s.393.

Z danych otrzymanych z badanych ośrodków wynika, że realizowano również projekty socjalne obejmujące działania zmierzające do zminimalizowania ubóstwa, np. poprzez akcje zbiórki żywności, spotkania okolicznościowe i integracyjne (w tym np. Śniadanie Wielkanocne 2013, Rodzinny Dzień Dziecka, Międzynarodowy Dzień Radości, Ognisko Integracyjne, Dzień Seniora 2013, Gwiazdkę 2013, Akcję Mikołajkową, Szlachetną Paczkę).

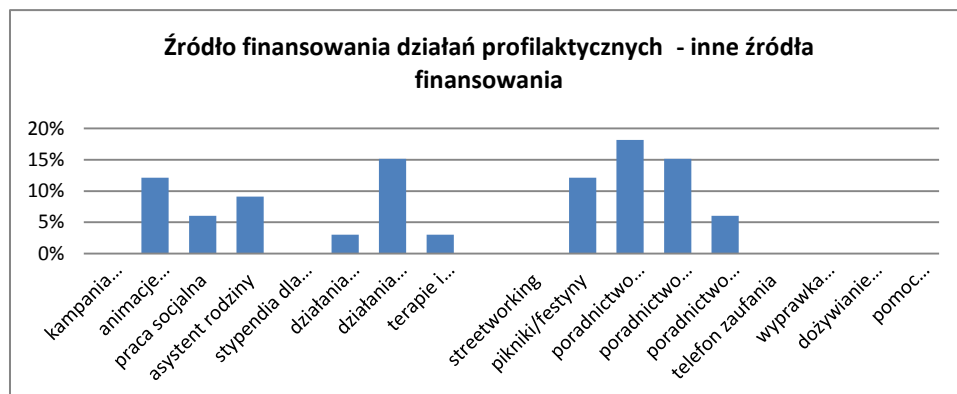
Działania profilaktyczne zrealizowane przez poszczególne ośrodki pomocy społecznej dotyczące przeciwdziałania ubóstwu finansowane są ze środków budżetu państwa, środków europejskich, w tym EFS, środków własnych, a także z innych źródeł finansowania. Analiza otrzymanych danych z poszczególnych ośrodków pokazuje, że najwięcej środków z budżetu państwa przeznaczono na działania profilaktyczne z zakresu asystentury rodziny (62 wskazania), pracy socjalnej (60 wskazań) oraz na stypendia dla uczniów (45 wskazań). Z kolei poradnictwo prawne, rodzinne, psychologiczne, terapie i mediacje oraz działania informacyjne i edukacyjne stanowiły łącznie 21 % wszystkich działań finansowanych z budżetu państwa. Z danych otrzymanych przez badane jednostki wynika, że żadna z nich nie wskazała działań profilaktycznych nakierunkowanych na kampanie społeczne, animacje środowiskowe, debaty społeczne, streetworking, pikniki/festyny oraz pomoc materialną.

Kolejnym źródłem finansowania działań profilaktycznych są środki europejskie pozyskiwane między innymi z Europejskiego Funduszu Społecznego. Badane jednostki najczęściej wskazywały pracę socjalną (28%), działania edukacyjne (27%), poradnictwo psychologiczne (13%), a także działania informacyjne (11%). Wśród działań profilaktycznych finansowanych z EFS ośrodki pomocy społecznej wskazały również poradnictwo prawne i rodzinne, asystenta rodziny, pikniki/ festyny, animacje środowiskowe czy debaty i kampanie społeczne. Spośród wymienionych działań na rzecz przeciwdziałania ubóstwu, poszczególne ośrodki nie wskazały na finansowanie ze środków europejskich takich działań jak streetworking, telefon zaufania, pomoc materialna czy stypendia i wyprawki szkolne.

Działania profilaktyczne mogą być również finansowane ze środków własnych. Z danych otrzymanych od poszczególnych jednostek wynika, że w 2013 roku największy odsetek stanowiły te działania, które związane były z pracą socjalną - 27 %, stypendiami dla uczniów – 12%, poradnictwem psychologicznym 11%, asystenturą rodziny – 10%, poradnictwem rodzinnym i prawnym – odpowiednio po 9%, a także działaniami edukacyjnymi stanowiącymi również 9%. Najmniejszy odsetek stanowiły kampanie społeczne, animacje środowiskowe, debaty społeczne. Z danych wynika również, że ze środków własnych nie finansowano takich działań profilaktycznych jak streetworking, telefon zaufania czy wyprawkę szkolną.

Zakres działań profilaktycznych finansowanych z innych źródeł najczęściej odnosił się do poradnictwa prawnego (18%) i psychologicznego (15%), działań informacyjnych (15%), pikników czy animacji środowiskowych (po 12%). Warto zauważyć, że inne źródła finansowania stanowią najmniejszy udział ogółu środków finansowych przeznaczonych na działania profilaktyczne i stanowią one tylko 4% wszystkich źródeł finansowania. Natomiast najwięcej działań profilaktycznych finansowanych jest ze środków własnych jednostek (43%).

Wykres 1. Finansowanie z innych źródeł działań profilaktycznych z zakresu przeciwdziałania ubóstwu.

Źródło: Opracowanie własne

W opinii respondentów, obszar wdrażanych działań profilaktycznych przez ośrodki pomocy społecznej w dużej mierze koncentrował się na pracy socjalnej (27%) oraz na asystenturze rodzinie (14%). Celem obu działań profilaktycznych jest pomoc osobom i rodzinom w przezwyciężaniu trudnej sytuacji życiowej, z którą nie potrafią sami sobie poradzić. Pracownik socjalny czy asystent rodziny poprzez stały kontakt z beneficjentem pomaga mu we wzmocnieniu i odzyskaniu samodzielności życiowej. Nie mniej ważne jest również udzielanie porad przez specjalistów oraz działania edukacyjno – informacyjne, finansowanych zarówno z budżetu państwa jak i środków własnych. Najmniejszy odsetek stanowiły działania prowadzone w formie kampanii, telefonu zaufania, wyprawek szkolnych, dożywiania czy pomocy materialnej. Ośrodki pomocy społecznej nie wskazały streetworkingu jako jednej z metod przeciwdziałania ubóstwu finansowanej z omawianych źródeł.

Z analizy danych wynika, że nie wszystkie ośrodki realizowały działania profilaktyczne. W województwie lubelskim w 2013 roku 103 jednostki nie realizowały działań z zakresu przeciwdziałania ubóstwu. Można wymienić tu różne powody, m. in.: kwestia finansowa, braki kadrowe, brak współpracy instytucjonalnej, ale także brak odpowiedniej infrastruktury czy nieścisłości w dokumentach strategicznych i programowych dotyczących profilaktyki. Ośrodki, które nie podjęły takich działań z zakresu przeciwdziałania ubóstwu zapytano o to, w jakim stopniu wyżej wymienione czynniki przyczyniły się do braku działań omawianego zakresu.

Tabela nr 2. Stopień wpłynięcia na brak realizacji działań profilaktycznych skierowanych na przeciwdziałanie ubóstwu.

Powody Stopień wpłynięcia(1- 5)	Brak środków finansowych	Braki kadrowe	Brak potrzeby	Brak instytucji otoczenia	Brak odpowiedniej infrastruktury	Brak zapisów dot. prowadzenia działań profilaktycznych w dokumentach strategicznych i programowych
zdecydowanie nie wpłynęło (1)	10%	18%	51%	14%	18%	45%
nie wpłynęło (2)	8%	7%	21%	11%	11%	23%
ani tak, ani nie (3)	15%	24%	21%	28%	30%	27%
wpłynęło (4)	22%	21%	3%	21%	0%	0%
zdecydowanie	45%	30%	3%	26%	41%	5%

wpłynęło (5)						
--------------	--	--	--	--	--	--

Źródło: Opracowanie własne

Jak wynika z Tabeli nr 1. na brak działań ukierunkowanych na przeciwdziałanie ubóstwu w największym stopniu wpłynął brak środków finansowych (45%), brak odpowiedniej infrastruktury (41%) oraz braki kadrowe (30%). Według 26% badanych jednostek wpływ na realizację działań miał również brak instytucji otoczenia. Istotne okazało się również, to co nie miało wpływu na działania omawiane w Module I. 51% ośrodków wskazało na brak potrzeby podejmowania takich czynności, natomiast 45% ankietowanych wskazało na brak odpowiednich zapisów w dokumentach i programach dotyczących prowadzenia tego typu działań.

4.2.2. Moduł II. Długotrwale bezrobocie.

Kolejna problematyka działań profilaktycznych skupia się na długotrwałym bezrobociu. Zgodnie z art.2 ust.5 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, za osobę długotrwale bezrobotną uważa się bezrobotnego pozostającego w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów stażu i przygotowania zawodowego dorosłych¹⁷. Najczęściej do osób długotrwale bezrobotnych należą osoby młode (18 – 35 lat) oraz te, które ukończyły 50 rok życia.

Zawarte pytania w Module II dotyczyły realizacji działań profilaktycznych podejmowanych w 2013 roku na różnych szczeblach administracyjnych. Respondentów poproszono również o wskazanie środków budżetowych, z których finansowano poszczególne formy działań profilaktycznych. Ośrodki, które wskazały brak realizacji jakichkolwiek programów profilaktycznych ukierunkowanych na zmniejszenie liczby osób długotrwale bezrobotnych, poproszono o wskazanie powodów nie realizacji. Ponadto poszczególne jednostki miały określić w skali od 1 do 5 co zdecydowanie nie wpłynęło (1), a co zdecydowanie wpłynęło (5) na taką sytuację.

W 2013 roku 103 gminy wykazały realizację działań profilaktycznych skierowanych do osób, które pozostają długotrwale bezrobotne. Wśród ośrodków, które podjęły takie czynności, 19 z nich realizowało rządowe programy profilaktyki społecznej z zakresu przeciwdziałania długotrwałemu bezrobociu. Programy te odnosiły się do rozwoju i upowszechniania aktywnej integracji społeczno – zawodowej, programu prac społecznie użytecznych, resortowego Programu Wspierania Rodziny I Systemu Pieczy Zastępczej - Asystent Rodziny I Koordynator Rodzinnej Pieczy Zastępczej, Projektu systemowego Aktywni- Niezależni czy poprzez szkolenia w ramach POKL. Podobnie jak w przypadku Modułu I, analiza badania wykazała, że w roku 2013 realizowano również programy na szczeblu wojewódzkim. Głównie dotyczyły one efektywnej pomocy społecznej osobom bezrobotnym w poszczególnych gminach („Efektywna Pomoc Społeczna”), projektów unijnych odnośnie zdobywania zawodu przez osoby bezrobotne, a także programy w ramach PO KL np. "Inwestuj w siebie!". Programy wojewódzkie stanowiły 12% wśród wszystkich zrealizowanych o tej problematyce.

Spśród wszystkich wymienionych programów realizowanych na poszczególnych szczeblach, największy odsetek (50%) stanowią gminne/ powiatowe programy profilaktyki społecznej. Wśród nich znalazły się m.in. realizacja projektów systemowych „Razem możemy więcej”, „Mogę Inaczej”, „Razem wśród ludzi”, „Uwierz w swoje możliwości”, promocja integracji społeczno zawodowej („Dzieci! mam pracę...”), „Daj sobie szansę”,

¹⁷ Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

„Aktywność twoją szansą”, „Wyjść z cienia”, programy aktywności lokalnej, prace społecznie użyteczne. Realizowano również projekty i programy dotyczące ww. profilaktyki, określone w "Strategii Rozwiązywania problemów społecznych dla poszczególnych gmin czy Miejskiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Współpracowano również z wojewódzkim oraz z powiatowymi urzędami pracy. Z analizy danych wynika, że wśród działań mających na celu przeciwdziałanie wzrastającemu bezrobociu organizuje się staże, młodzieżowy wolontariat, wspiera się działania z zakresu reintegracji społeczno – zawodowej na bazie Klubów Integracji Społecznej. Warto dodać, że projekty systemowe w większości współfinansowane są przez Unię Europejską z EFS w ramach POKL.

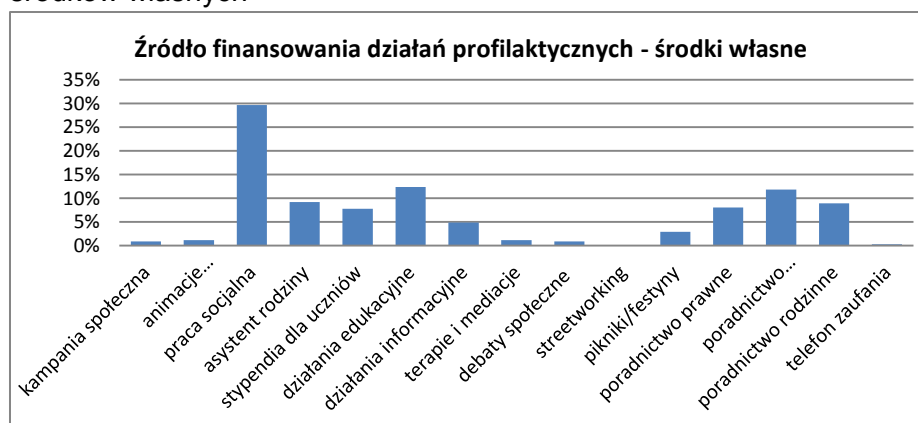
Biorąc pod uwagę podejmowane działania ukierunkowane na zapobieganie wzrastającego wskaźnika długotrwałego bezrobocia, badane ośrodki miały wskazać na podejmowane działania profilaktyczne, a także określić ich źródło finansowania.

Z analizy wyników badań wynika, że najwięcej z budżetu państwa przeznaczono na asystenta rodziny (31%), pracę socjalną (25%), stypendia dla uczniów (15%) oraz na działania edukacyjne (9%). Jednak nie wszystkie wymienione działania w kwestionariuszu ankiety były finansowane ze środków budżetu państwa. Do działań tych należą: kampanie społeczne, streetworking i telefon zaufania.

Kolejnym źródłem finansowania są środki europejskie, w tym pochodzące z EFS. Uzyskanie takich środków pozwoliło na wysoki odsetek realizacji działań profilaktycznych z obszaru bezrobocia. W większości poszczególne ośrodki wskazały na działania edukacyjne – 29%, pracę socjalną – 24% poradnictwo psychologiczne - 15% oraz na działania informacyjne, które stanowią 10% wszystkich odpowiedzi. Natomiast jednostki nie wskazały na stypendia dla uczniów, streetworking oraz telefon zaufania mogące być również działaniami profilaktycznymi. Pozostałe działania finansowane ze środków europejskich realizowane były na podobnym poziomie procentowym.

Podobnie jak w Module I, działania profilaktyczne dążące do zminimalizowania zjawiska bezrobocia, w tym długotrwałego, mogą być finansowane ze środków własnych jednostki. Największy odsetek stanowi praca socjalna - 30% oraz działania edukacyjne i poradnictwo psychologiczne (odpowiednio po 12%). Wśród wymienionych przykładów profilaktyki żadna z jednostek nie podała telefonu zaufania oraz streetworkingu jako tych, które mogą być opłacane ze środków własnych.

Wykres nr 2. Przeciwdziałanie długotrwałemu bezrobociu – działania finansowane ze środków własnych

Źródło: Opracowanie własne

Działania profilaktyczne mające na celu zmniejszenie odsetka osób długotrwale bezrobotnych mogą być finansowane również z innych źródeł. Do najczęściej wymienianych należą działania informacyjne (23%), poradnictwo prawne i psychologiczne (odpowiednio po 19%). Badana grupa wskazała również na organizowanie pikników/ festynów (12%) w ramach działań profilaktycznych mających na celu przeciwdziałanie długotrwałemu bezrobociu. Badane jednostki wskazały również na animacje środowiskowe, asystenta rodziny, działania edukacyjne oraz poradnictwo rodzinne. Jednakże działania te wahały się na poziomie 4% - 8%.

Jak pokazują wyniki badań, nie we wszystkich ośrodkach były realizowane programy nakierunkowane na działania profilaktyczne w zakresie przeciwdziałania długotrwałemu bezrobociu. Spośród wszystkich jednostek, 103 nie uczestniczyły w 2013 roku w tego typu działaniach. Dlatego jednostki, które nie realizowały takich działań zapytano o przyczyny braku ich realizacji, a także o to w jakim stopniu wpłynęło to na wymienione powody. Dla większości ośrodków na brak realizacji działań profilaktycznych zdecydowanie wpłynął brak środków finansowych, co stanowiło 44% wśród wszystkich wskazań. Kolejnym, również istotnym jest niski odsetek zatrudnionych osób. Na braki kadrowe wskazało 28% jednostek biorących udział w badaniu. Jak pokazują badania, na brak realizacji działań profilaktycznych zdecydowanie nie wpłynął brak zapisów odnośnie prowadzenia działań profilaktycznych w dokumentach strategicznych czy programowych oraz brak potrzeby tego typu realizacji. Odsetek wskazań, zgodnie z wynikami badań wyniósł odpowiednio po 48%. Ponadto, zdaniem badanych jednostek obojętnym wydaje się być brak instytucji otoczenia (36%), natomiast brak współpracy z instytucjami otoczenia oraz brak odpowiedniej infrastruktury stanowi odpowiednio po 32%.

Tabela nr 3. Stopień wpłynięcia na brak realizacji działań profilaktycznych dotyczących długotrwałego bezrobocia

Powody Stopień wpłynięcia(1- 5)	brak środków finansowych	braki kadrowe	brak potrzeby	brak instytucji otoczenia	brak współpracy z instytucjami otoczenia	brak odpowiedniej infrastruktury	brak zapisów dot. prowadzenia działań profilaktycznych w dokumentach strategicznych i programowych
zdecydowanie nie wpłynęło (1)	9%	17%	48%	18%	27%	15%	48%
nie wpłynęło (2)	8%	13%	20%	10%	9%	7%	19%
ani tak, ani nie (3)	20%	23%	25%	36%	32%	32%	22%
wpłynęło (4)	18%	19%	4%	19%	20%	20%	7%
zdecydowanie wpłynęło (5)	44%	28%	3%	17%	11%	27%	5%

Źródło: Opracowanie własne

Wszystkie formy pomocy skierowane do osób długotrwale bezrobotnych, w tym nie posiadających doświadczenia zawodowego powinny być opracowane i realizowane głównie na szczeblu gminnym i powiatowym. Pomoc ta powinna przejawiać się w programach aktywizujących zawodowo. Podobnie jak w poprzednim module, najwyższy odsetek działań profilaktycznych stanowiła praca socjalna. Badane ośrodki wskazały również na działania edukacyjne skierowane do osób bezrobotnych. Działania te przejawiają się głównie przez

organizację szkoleń, warsztatów czy kursów. Prowadzenie programów edukacyjnych opartych głównie na podwyższeniu kwalifikacji bądź przekwalifikowywaniu zawodowym istotnie wpływa na wejście bądź powrót na rynek pracy. Wysoki odsetek w module II stanowi również prowadzenie poradnictwa, w szczególności tego o charakterze psychologicznym. Jak pokazują badania, udzielanie porad ze strony psychologa ma wpływ na stopniowe przełamywanie bierności na rynku pracy. Rozwijanie specjalistycznego poradnictwa dla osób długotrwale bezrobotnych powinna być jedną ze skuteczniejszych metod prowadzących do podjęcia zatrudnienia przez beneficjenta.

4.2.3. Moduł III. Bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych.

Obszar kolejnego problemu badawczego skupia się wokół bezradności opiekuńczo – wychowawczej. Bezradność przyczynia się do dysfunkcji, zaburzeń struktury rodziny. Wpływa to na opiekę i wychowanie, czyli relację rodzic - dziecko. Na bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych składa się kilka dysfunkcji jak: uzależnienie od alkoholu, niezaradność w pełnieniu ról rodzicielskich, przemoc domowa, trudności wychowawcze, niezaradność w prowadzeniu gospodarstwa domowego, niepełnosprawność i choroba dziecka, samotne rodzicielstwo.

Dla zmniejszenia poziomu tego zjawiska stosuje się różne działania o charakterze profilaktycznym czy aktywizacyjnym. Podobnie jak w poprzednich modułach, badane ośrodki zapytano o realizowanie programów profilaktyki społecznej na różnych szczeblach administracyjnych. Oprócz programów, poproszono o wskazanie działań profilaktycznych zrealizowanych w 2013 roku oraz o źródła środków przeznaczonych na ten cel. Jednostki, które nie zrealizowały takich programów zapytano o powody braku aktywności w tym kierunku.

Z przeprowadzonych badań wynika, że 98 gmin w 2013 roku realizowało działania profilaktyczne w zakresie przeciwdziałania bezradności w sprawach opiekuńczo – wychowawczych. Rządowe programy profilaktyki społecznej w tym zakresie bezradności realizowane przez gminy, powiaty w roku 2013 stanowiły 23% podjętych działań. W dużej mierze dotyczyły: „Wspierania Rodziny i systemu pieczy zastępczej – Asystent Rodziny i Koordynator Pieczy Zastępczej”, Programów na Rzecz Wsparcia Dziecka i Rodziny, Gminnych Systemów Opieki i Profilaktyki nad Dzieckiem i Rodziną. Respondenci wymieniali także: Program Operacyjny Kapitał Ludzki, „Świetlica- praca, dzieci” oraz wieloletni program „Pomoc Państwa w zakresie dożywiania”. W ramach programu osłonowego: „Wspieranie Jednostek Samorządu Terytorialnego w Tworzeniu Systemu Przeciwdziałania Przemocy” – powstał program „Milczenie nie zawsze jest złotem”. Realizowane były programy odnoszące się do promocji aktywnej integracji społecznej i zawodowej „Nowe Umiejętności Kapitałem na Przyszłość” oraz resortowy program dofinansowania placówek wsparcia dziennego. Analiza badania wykazała, że w roku 2013 realizowane badania na szczeblu wojewódzkim dotyczyły „Wspierania Rodziny i systemu pieczy zastępczej”.

Gminne i powiatowe programy profilaktyki społecznej w zakresie bezradności opiekuńczo – wychowawczych wynosiły 17%. W większości realizowane były na rzecz wsparcia dziecka i rodziny oraz pieczy zastępczej m.in. : „Gminy System Opieki i Profilaktyki nad Dzieckiem i Rodziną”, „Powiatowy Program Rozwoju Pieczy Zastępczej”, „Gminny Program Przeciwdziałaniu Przemocy oraz ochrona ofiar przemocy”, programy Aktywności Lokalnej w zakresie wsparcia społecznego rodzin, projekty systemowe EFS. Realizowane programy dotyczące ww. profilaktyki, określone w „Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla poszczególnych gmin, powiatów” w szczególności dotyczyły

Komisji Rozwiązywania Problemów Społecznych, Miejskiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Instytucje biorące udział w badaniu miały wskazać na działania profilaktyczne realizowane w 2013 roku w kwestii bezradności opiekuńczo – wychowawczej oraz źródła ich finansowania.

Wykres nr 3. Finansowanie działań profilaktycznych ukierunkowanych na przeciwdziałanie bezradności opiekuńczo – wychowawczych ze środków budżetu państwa

Źródło: Opracowanie własne

Analizując źródła finansowania z budżetu państwa na działania dotyczące bezradności w zakresie opiekuńczo – wychowawczej widoczne jest, że najwięcej środków przeznaczonych zostało na asystenta rodziny (39%), pracę socjalną (26%) i stypendia dla uczniów (16%). Dalsze działania podejmowane w kwestii bezradności odsetkowo prezentują się na tym samym poziomie i tak działania edukacyjne i poradnictwo rodzinne (4%), poradnictwo psychologiczne i prawne, a także działania informacyjne (3%). Z przeprowadzonego badania wynika, że nie wskazano działań profilaktycznych nakierunkowanych na animacje środowiskowe, debaty społeczne, streetworking, telefon zaufania, rodziny wspierające oraz wsparcie kobiet czy pomoc materialną pochodzącą ze środków budżetu państwa.

Kolejnym źródłem finansowania wymienianym w ankiecie były środki pochodzące z Europejskiego Funduszu Społecznego. Badane jednostki najczęściej wskazywały na pracę socjalną (28%), działania edukacyjne (18%), poradnictwo psychologiczne (13%). Wśród działań profilaktycznych na rzecz bezradności opiekuńczo – wychowawczych finansowanych z EFS wymieniono: działania informacyjne (9%), pikniki/festyny (7%), poradnictwo rodzinne (5%). Działania w zakresie asystenta rodzinnego, terapii/ mediacji, poradnictwa prawnego realizowane były na poziomie 4%. Natomiast ze środków EFS finansowano w małym odsetku debaty społeczne (3%), kampanie społeczne (2%) oraz animacje środowiskowe i wsparcie kobiet (1%). Spośród wymienionych działań biorące udział w badaniu ośrodki nie wskazały podjęcia czynności w zakresie streetworkingu, telefonu zaufania, pomocy materialnej czy stypendiów oraz rodzin wspierających.

Działania profilaktyczne finansowane ze środków własnych gmin i powiatów najczęściej były inwestowane w pracę socjalną (29%), asystenta rodziny (13%) oraz poradnictwo psychologiczne (12%) i poradnictwo rodzinne (11%). Z zebranych danych wynika, że poradnictwo prawne i stypendia dla uczniów są finansowane w (8%), działania

edukacyjne w (6%) a informacyjne w (4%), terapie/mediacje czy pikniki/festyny stanowiły (3%) ogółu wydatków środków własnych. Z tego wynika, że nie przeznaczano środków finansowych na streetworking, telefon zaufania, wsparcie kobiet samotnie wychowujących dzieci czy rodziny wspierające. es działań profilaktycznych finansowanych z innych źródeł najczęściej odnosi się do poradnictwa prawnego (20%) i psychologicznego (17%). Podobnie procentowo rozłożyły się wskazania co do działań informacyjnych, poradnictwa rodzinnego i asystenta rodzinnego po 12 %. Według badanych po 7% funduszy zostało przekazanych na animacje środowiskowe, pikniki/festyny a po 2% na prace socjalną, kampanie społeczną, wsparcie kobiet samotnie wychowujących dzieci., działania edukacyjne oraz stypendia.

Z danych wynika, że inne źródła finansowania stanowią najmniejszy udział ogółu środków finansowych wykorzystywanych na działania profilaktyczne w zakresie przeciwdziałania bezradności opiekuńczo – wychowawczej i stanowią 4% przy czym z budżetu państwa 28 %, EFS 18 a środki własne wyniosły 48 %.

Tabela nr 4. Powody braku realizacji działań profilaktycznych

Powody Stopień wpłygnięcia(1-5)	brak środków finansowych	braki kadrowe	brak potrzeby	brak instytucji otoczenia	brak współpracy z instytucjami i otoczenia	brak odpowiedniej infrastruktury	brak zapisów dot. prowadzenia działań profilaktycznych w dokumentach strategicznych i programowych
zdecydowanie nie wpłynęło (1)	10%	17%	49%	16%	19%	14%	44%
nie wpłynęło (2)	11%	10%	15%	14%	13%	8%	21%
ani tak, ani nie (3)	18%	25%	26%	30%	32%	30%	20%
wpłynęło (4)	17%	17%	8%	19%	16%	15%	9%
zdecydowanie wpłynęło (5)	44%	31%	2%	21%	20%	32%	6%

Źródło: Opracowanie własne

Z Tabeli nr 4. wynika co wpłynęło na brak realizacji działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania bezradności opiekuńczo – wychowawczej. W największym stopniu brak środków finansowych (44%), brak odpowiedniej infrastruktury (32%) oraz braki kadrowe (31%). 49% badanych ośrodków wskazało na brak potrzeb podejmowania czynności zmierzających do przeciwdziałania bezradności opiekuńczo - wychowawczej. Według 44% ankietowanych brak odpowiednich zapisów w dokumentach i programach dotyczących prowadzenia tego typu działań zdecydowanie nie wpłynęło na realizację omawianej problematyki.

Podejmowane działania profilaktyczne odnośnie przeciwdziałania bezradności opiekuńczo – wychowawczej dotyczą w największym stopniu pracy socjalnej oraz asystentury rodziny. Wysoki odsetek tego rodzaju działań wynika z zakresu obowiązków jakie należą do pracownika socjalnego i asystenta rodziny, czyli pracy z rodziną. Ważnymi okazuje również prowadzenie działań edukacyjno - informacyjnych oraz specjalistycznego poradnictwa – psychologicznego, rodzinnego i prawnego. Zapewnienie kompleksowej opieki oraz wsparcia ze strony specjalistów daje szansę na zminimalizowanie dysfunkcji występujących w rodzinie.

4.2.4. Moduł IV. Przemoc w rodzinie.

Następne działania profilaktyczne skupiają się wokół przemocy domowej. W ostatnich latach zjawisku temu poświęca się coraz więcej uwagi. Wieloaspektowe podejście do problemu przemocy wymaga pracy wielu specjalistycznych instytucji. Bardzo ważne jest również tworzenie programów i strategii dla omawianego zjawiska. Biorąc pod uwagę problematykę badania, do respondentów skierowano pytania odnośnie realizacji programów oraz podejmowanych działań profilaktycznych na rzecz przeciwdziałania przemocy. Poproszono również o wskazanie źródeł finansowania tych działań. Natomiast ośrodki, które nie realizowały w 2013 r. działań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie miały określić powody nie podejmowania takich czynności.

Na 205 gmin, które wzięły udział w badaniu, 29 gmin (14%) realizowało rządowe programy profilaktyki społecznej w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Programy odnosiły się do Resortowego Programu Przeciwdziałaniu Przemocy w Rodzinie, osłonowych programów „Wspierania Jednostek Samorządu Terytorialnego w Tworzeniu Systemu Przeciwdziałania Przemocy” – „Milczenie nie zawsze jest złotem”, Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy, Gminnych Programów Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy. Podobnie jak do poprzednich modułów, w 2013 roku był realizowany Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Programy wojewódzkie stanowiły 5% w gminach wśród wszystkich realizowanych zadań dotyczących problematyki przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

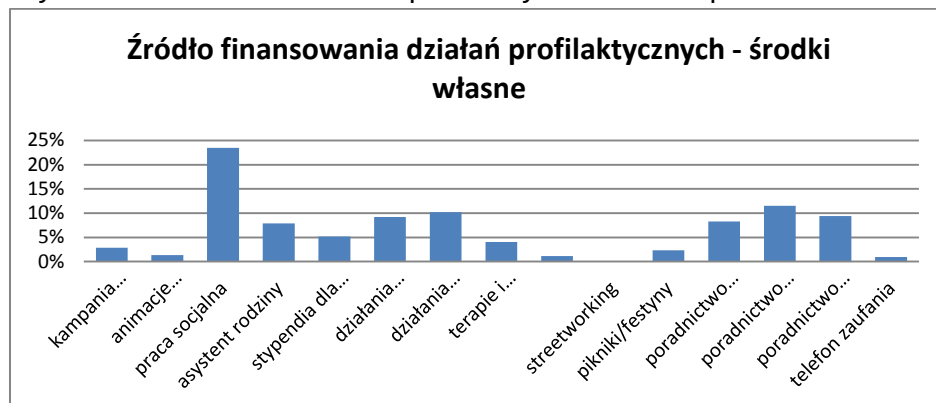
Spośród wymienionych programów realizowanych na poszczególnych szczeblach największy odsetek (55%) stanowią gminne/powiatowe programy profilaktyki społecznej w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Swoim działaniem obejmują one: Programy Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochronę Ofiar Przemocy, Programy Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomani, programy w ramach środków GKRPA, zespoły interdyscyplinarne ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie, Lokalne Programy Przeciwdziałania Przemocy czy Strategię rozwiązywania problemów społecznych.

Badane ośrodki poproszono o określenie działań ukierunkowanych na przeciwdziałanie przemocy oraz o określenie źródeł ich finansowania. Analiza danych pokazuje, że w 2013 roku największy odsetek finansowania z budżetu państwa dotyczył działań związanych z zatrudnieniem asystenta rodziny (32%) oraz z pracą socjalną (27%). Istotnym okazało się również sfinansowanie stypendiów dla uczniów, co stanowi 13% wszystkich wskazań. Jak wynika z badań, środki budżetu państwa nie zostały przeznaczone na kampanie, animacje, debaty społeczne i streetworking.

Następnym źródłem finansowania działań profilaktycznych są środki europejskie, w tym pochodzące z EFS. Największy odsetek stanowi tu praca socjalna – 41% wszystkich działań finansowanych ze środków europejskich. Dość wysoki odsetek stanowią również działania edukacyjne (20%) oraz poradnictwo psychologiczne (16%). Poszczególne jednostki nie wskazały na takie działania jak kampania, animacje, stypendia, streetworking i telefon zaufania. Natomiast pozostałe działania pozostają na poziomie od 2 – 6 procent.

Kolejnym źródłem finansowania działań profilaktycznych są środki własne poszczególnych jednostek. W 2013 roku najwięcej budżetu pochodzącego ze źródeł własnych przeznaczono na pracę socjalną (23%). Dość wysoki odsetek wynosi również poradnictwo psychologiczne – 12% i działania informacyjne – 10%. Do działań nie sfinansowanych ze środków własnych należał streetworking.

Wykres nr 4. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie – przeznaczenie środków własnych

Źródło: Opracowanie własne

W działaniach profilaktycznych dotyczących przemocy w rodzinie należy pamiętać o powoływaniu zespołów interdyscyplinarnych, prowadzeniu procedury „Niebieskiej Karty”, poradnictwa czy działań interwencyjnych. Między innymi ze środków własnych organizuje się wyjazdy integracyjne dla ofiar przemocy i otoczenia, a także prowadzenie grupy wsparcia dla osób dotkniętych problemem przemocy domowej.

Jak pokazują wyniki badań, najczęściej działań profilaktycznych finansowanych z innych źródeł dotyczyło poradnictwa prawnego – 20%, poradnictwa psychologicznego – 19%, działań informacyjnych - 16% oraz poradnictwa rodzinnego – 14%. Pozostałe rodzaje działań charakteryzuje podobny odsetek, na które przeznaczono budżet pochodzący z innego źródła finansowania (1 – 4%). Z badań wynika, że stypendia dla uczniów, debaty społeczne, streetworking oraz telefon zaufania nie były finansowane z innych źródeł jakimi dysponowały poszczególne jednostki.

Ośrodki pomocy społecznej, które w 2013 roku nie realizowały działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie poproszono o określenie przyczyn braku realizacji. Ważne było również określenie w jakim stopniu wpłynęło to na wymienione powody. Podobnie jak w poprzednich modułach, na brak realizacji działań dążących do przeciwdziałania przemocy w rodzinie w największym stopniu wpłynął brak środków finansowych, co stanowiło 46% wszystkich odpowiedzi. Nie mniej ważne jest to, że braki kadrowe również w module dotyczącym przeciwdziałania przemocy przyczyniają się do wysokiego odsetka braku realizacji działań czyli 35%. Dla badanych jednostek również istotny okazał się brak odpowiedniej infrastruktury. Zdaniem 53% badanych nie było takiej potrzeby realizowania działań. Natomiast brak odpowiednich zapisów w dokumentach strategicznych i programowych odnośnie prowadzenia działań profilaktycznych (55%) zdecydowanie nie wpłynął na brak realizacji działań w omawianym module IV.

Tabela nr 5. Stopień wpłynięcia na brak realizacji działań profilaktycznych dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Powody	brak środków finansowych	braki kadrowe	brak potrzeby	brak instytucji otoczenia	brak współpracy z instytucjami i otoczenia	brak odpowiedniej infrastruktury	brak zapisów dot. prowadzenia działań profilaktycznych w dokumentach strategicznych i programowych
Stopień wpłynięcia(1- 5)							
zdecydowanie nie wpłynęło (1)	7%	15%	53%	19%	21%	16%	55%

nie wpłynęło (2)	7%	9%	19%	12%	17%	12%	17%
ani tak, ani nie (3)	24%	24%	22%	29%	30%	23%	17%
wpłynęło (4)	17%	17%	5%	27%	19%	29%	6%
zdecydowanie wpłynęło (5)	46%	35%	1%	13%	13%	21%	4%

Źródło: Opracowanie własne

Zdaniem respondentów praca socjalna była najczęściej finansowanym działaniem na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Istotną okazała się również asystentura rodziny. Wysoki odsetek osób zatrudnionych na stanowisku asystenta rodziny wynika z zapisów zawartych w Ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej¹⁸. Osoby, które doświadczają przemocy w rodzinie korzystają z poradnictwa psychologicznego, rodzinnego i prawnego. Jednakże działania profilaktyczne kieruje się nie tylko do ofiar przemocy. Większość ośrodków prowadzi działania informacyjne (np. publikacje, roznoszenie ulotek) mające na celu uświadomienie społeczeństwu skali „przemilczanego” problemu.

4.2.5. Moduł V. Bezdomność.

Ostatni moduł zawarty w problematyce „Profilaktyki instytucjonalnej” skupia się na bezdomności. Zjawisko to ulega ciągłemu pogłębieniu. Bezdomność to nie tylko brak dachu nad głową. Często bywa tak, że osoby te są bezdomne z wyboru, a niekiedy z przymusu. Dlatego też stosuje się różnego rodzaju działania i praktyki, a ich realizację powierza się ośrodkom pomocy społecznej, noclegowniom czy schroniskom.

Z analizy danych otrzymanych z poszczególnych jednostek wynika, że w 34 ośrodkach w 2013 roku realizowano działania profilaktyczne w zakresie przeciwdziałaniu bezdomności. Stanowi to 17 % ośrodków z województwa lubelskiego, które podjęło działania na rzecz osób bezdomnych.

W województwie lubelskim odsetek realizowanych rządowych programów profilaktyki społecznej w zakresie przeciwdziałania bezdomności wynosi 2 %. Dotyczył następujących programów na rzecz osób bezdomnych: Ogólnopolskiego Badania Osób Bezdomnych oraz Program Wspierający Powrót Osób Bezdomnych do Społeczeństwa czy zapobieganie negatywnym skutkom bezdomności w okresie zimowym. Z przeprowadzonego badania wynika, że nie realizowano wojewódzkich programów profilaktyki społecznej w zakresie przeciwdziałania bezdomności.

Programy realizowane przez gminy i powiaty stanowiły 2% działań realizowanych przez instytucje w zakresie przeciwdziałania bezdomności. Najczęściej wymienianymi programami wśród respondentów jest: Indywidualny Program Wychodzenia z Bezdomności – praca socjalna, Lokalny Program Pomocy Społecznej, którego celem było prowadzenie schroniska dla osób bezdomnych oraz działania na ich rzecz, zadania realizowane w ramach działań prewencyjnych i interwencyjnych określonych w zadaniach pracy ośrodka pomocy społecznej oraz Porozumienie o Współpracy z Ośrodkiem Monar – Markot.

Instytucje biorące udział w badaniu miały wskazać na działania profilaktyczne realizowane w 2013 roku w kwestii bezdomności oraz wskazać źródła ich finansowania. Z analizy wynika, że najwięcej z budżetu państwa przeznaczono na pracę socjalną (52%), asystent rodziny (17%), stypendia dla uczniów (9%) oraz działania informacyjne (7%). Do działań nie finansowanych z budżetu państwa należą: kampanie społeczne, animacje

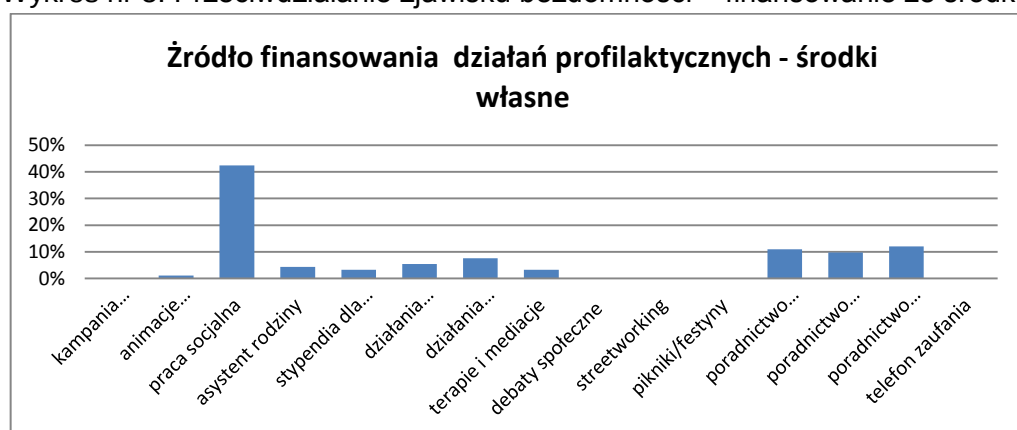
¹⁸ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej w art.15. ust.1 określa zadania asystenta rodziny.

środowiskowe, debaty społeczne, poradnictwo prawne, telefon zaufania, czy streetworking oraz pikniki.

Kolejnym źródłem finansowania wymienionym w kwestionariuszu ankiety są środki pochodzące z Europejskiego Funduszu Społecznego. W większości biorące udział w badaniu ośrodki wskazały na: pracę socjalną (50%), działania edukacyjne (19%), poradnictwo psychologiczne (13%). Działania w zakresie terapii i mediacji oraz poradnictwa rodzinnego i prawnego były finansowane na takim samym poziomie (6%). Podobnie jak przy środkach rządowych nie zostały finansowane działania związane z kampanią społeczną, animacją środowiskową, asystentem rodziny, stypendiami dla uczniów, czy streetworking.

Środki własne najczęściej przeznaczane były na działania z zakresu: pracy socjalnej (42%), poradnictwa rodzinnego (12%) oraz prawnego (11%) i psychologicznego (10%), działania informacyjnego (8%), czy edukacyjnego (5%). Mniejszy odsetek wskazań stanowiły działania w formie asystenta rodziny (4%), stypendia dla uczniów i terapie, które stanowiły (3%) czy animacje środowiskowe (1%). Wszystkie ośrodki biorące udział w badaniu nie wskazały na finansowanie streetworkingu jako jednej z metod działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania bezrobociu. Warto zauważyć, że środki własne stanowią (59%) podejmowanych działań profilaktycznych związanych z przeciwdziałaniem bezdomności.

Wykres nr 5. Przeciwdziałanie zjawisku bezdomności – finansowanie ze środków własnych

Źródło: Opracowanie własne

Zakres działań profilaktycznych finansowanych z innych źródeł został wykorzystany równomiernie pomiędzy dwie formy: pracę socjalną (50%) oraz poradnictwo rodzinne (50%). Inne źródła finansowania stanowią najmniejszy udział środków finansowych przeznaczonych na działania profilaktyczne w zakresie bezdomności.

Z przeprowadzonych badań wynika, że nie wszystkie ośrodki realizowały programy rządowe, wojewódzkie czy gminne/powiatowe w zakresie przeciwdziałania bezdomności. W województwie lubelskim w 2013 roku, na 205 badanych jednostek 171 nie podejmowało działań z zakresu przeciwdziałania bezdomności. Można wymienić tu różne powody nie podjęcia działań m.in.: kwestie finansowe, braki kadrowe, brak współpracy instytucjonalnej, brak odpowiedniej infrastruktury bądź zapisów odnośnie dokumentów strategicznych i programowych odnośnie działań profilaktycznych.

Tabela nr 6. Powody nie realizowania działań profilaktycznych

Powody Stopień wpłynięcia(1- 5)	brak środków finansowych	braki kadrowe	brak potrzeby	brak instytucji otoczenia	brak współpracy z instytucjami i otoczenia	brak odpowiedniej infrastruktury	brak zapisów dot. prowadzenia działań profilaktycznych w dokumentach strategicznych i programowych
zdecydowanie nie wpłynęło (1)	42%	57%	31%	41%	48%	41%	62%
nie wpłynęło (2)	13%	7%	7%	11%	10%	7%	13%
ani tak, ani nie (3)	12%	10%	11%	15%	18%	14%	11%
wpłynęło (4)	7%	8%	9%	16%	12%	14%	7%
zdecydowanie wpłynęło (5)	25%	18%	43%	17%	12%	23%	6%

Źródło: Opracowanie własne

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej, które w 2013 roku nie realizowały działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania bezdomności poproszono o określenie przyczyn braku realizacji oraz określenie w jakim stopniu wpłynęło to na wymienione powody. Na brak realizacji działań dążących do przeciwdziałania bezdomności w największym stopniu wpłynął brak potrzeby realizowania działań co stanowiło 43%. Nie mniej ważne jest to, że brak środków finansowych również przyczynia się do wysokiego odsetka braku realizacji działań czyli 25%. Dla badanych jednostek również istotny okazał się brak odpowiedniej infrastruktury na poziomie 23%. Zdaniem 18% badanych nie było takiej potrzeby realizowania działań z powodu braków kadrowych. Natomiast brak odpowiednich zapisów w dokumentach strategicznych i programowych odnośnie prowadzenia działań profilaktycznych (62%) oraz brak współpracy z instytucjami i otoczenia 48% zdecydowanie nie wpłynął na brak realizacji działań w omawianym module.

Analiza ostatniego modułu wykazała, że najczęściej podejmowane działanie profilaktyczne dotyczyło pracy socjalnej, która była finansowana ze wszystkich źródeł wymienionych w pytaniu 29. Osoby bezdomne mogły skorzystać z różnego rodzaju poradnictwa. Ponadto prowadzone były działania edukacyjno – informacyjne. Osoby te mogły brać udział w różnego typu szkoleniach i warsztatach. O sytuacji społeczno – bytowej osób bezdomnych można było dowiedzieć się z publikacji, broszur czy ulotek.

Wszystkie jednostki biorące udział w badaniu poproszono o określenie stopnia czynników utrudniających oraz ułatwiających realizację wszystkich działań profilaktycznych. Z analizy danych wynika, że jednostki najczęściej jako **czynnik utrudniający** wskazywali brak środków finansowych (40%). Zauważono również, że na utrudnienia te ma wpływ liczba pracowników. Zdaniem 24% ośrodków czynnikiem utrudniającym realizację są braki kadrowe. Problem braku odpowiedniej infrastruktury dostrzegło 22% ośrodków. Z kolei realizację wszystkich działań zdecydowanie nie utrudniał brak zapisów dot. prowadzenia działań profilaktycznych w dokumentach strategicznych i programowych (56%). Zdaniem połowy badanych nie było potrzeby realizacji działań ukierunkowana na profilaktykę przedstawioną w omawianych badaniach.

Tabela nr 7. Czynniki **utrudniające** realizację wszystkich działań profilaktycznych

Powody \ Stopień utrudnienia	Zdecydowanie nie utrudniały (1)	Nie utrudniały (2)	Ani tak, ani nie (3)	Utrudniały (4)	Zdecydowanie utrudniały (5)
Brak środków finansowych	17%	8%	18%	18%	40%
Braki kadrowe	24%	11%	20%	20%	24%
Brak potrzeby	50%	15%	26%	7%	2%
Brak instytucji otoczenie	26%	7%	30%	23%	14%
Brak współpracy z instytucjami otoczenia	35%	16%	28%	14%	8%
Brak odpowiedniej infrastruktury	22%	6%	21%	27%	22%
Brak zapisów dot. prowadzenia działań profilaktycznych w dokumentach strategicznych i programowych	56%	18%	19%	5%	3%

Źródło: Opracowanie własne

Kolejne pytanie skierowane do ośrodków pomocy społecznej dotyczyło **czynników ułatwiających** realizację wszystkich działań profilaktycznych. Dla 28% badanych czynnikiem zdecydowanie ułatwiającym realizację działań profilaktycznych jest posiadanie wyspecjalizowanej kadry. Pracownicy posiadający odpowiednie kwalifikacje i wiedzę w profesjonalny sposób pomagają osobom korzystającym z ośrodka pomocy społecznej. Ważnymi okazały się również dotychczasowe doświadczenia np. dobre praktyki. Zdaniem respondentów, podejmowanie działań ukierunkowanych na przeciwdziałanie różnym problemom społecznym zdecydowanie nie ułatwiło posiadanie odpowiedniej infrastruktury. Z badań wynika, że również pozyskiwanie i zabezpieczanie środków finansowych (odpowiednio po 20%) zdecydowanie nie ułatwiło podjęcia czynności profilaktycznych. Posiadane przez ośrodki zasoby w postaci środków finansowych nie były wystarczającym zapleczem do realizowania profilaktyki z omawianych modułów.

Tabela nr 8. Czynniki **ułatwiające** realizację wszystkich działań profilaktycznych

Czynniki \ Stopień ułatwienia	Zdecydowanie nie ułatwiło (1)	Nie ułatwiło (2)	Ani tak, ani nie (3)	Ułatwiło (4)	Zdecydowanie ułatwiło (5)
Zabezpieczenie odpowiedniej wysokości środków finansowych w budżecie jednostki	33%	12%	21%	14%	20%
Możliwość pozyskania dodatkowych zewnętrznych środków finansowych	28%	13%	21%	18%	20%
Wyspecjalizowana kadra	22%	6%	20%	24%	28%
Dodatkowe zasoby kadrowe	44%	7%	18%	16%	15%
Współpraca z otoczeniem	30%	5%	32%	20%	12%
Odpowiednia infrastruktura	39%	12%	21%	13%	16%
Dotychczasowe doświadczenie (Dobre Praktyki)	24%	7%	22%	25%	20%

Źródło: Opracowanie własne

Wnioski i rekomendacje

Na podstawie wyników badania przeprowadzonego z ośrodkami pomocy społecznej na terenie województwa lubelskiego można sformułować następujące wnioski:

1. W badaniu uczestniczyło 205 ops z terenu województwa lubelskiego, co stanowi 96% wszystkich ośrodków.
2. Ośrodki biorące udział w badaniu realizowały działania profilaktyczne w 2013 roku z zakresu przeciwdziałania ubóstwu – 50%, z zakresu przeciwdziałania bezrobocia – 50%, z obszaru bezradności opiekuńczo - wychowawczej - 48%, przeciwdziałania przemocy w rodzinie - 68%, z zakresu bezdomności – 17%.
3. Zdaniem respondentów, niepodejmowanie działań profilaktycznych wynika z braku potrzeb oraz braku zapisów dotyczących prowadzenia działań profilaktycznych w dokumentach strategicznych i programowych.
4. W opinii respondentów do czynników utrudniających realizację działań profilaktycznych należy przede wszystkim brak środków finansowych (40%). Zdaniem 24% ośrodków czynnikiem zdecydowanie utrudniającym realizację są również braki kadrowe. Problem braku odpowiedniej infrastruktury dostrzegło 22% ośrodków.
5. Realizację wszystkich działań profilaktycznych zdecydowanie ułatwiło posiadanie wyspecjalizowanej kadry (28%). Pracownicy posiadający odpowiednie kwalifikacje i doświadczenie w profesjonalny sposób pomagają osobom korzystającym z ośrodka pomocy społecznej. Istotne okazało się stosowanie dobrych praktyk (20%).
6. W badanych ośrodkach najczęściej realizowano programy z zakresu: dożywiania, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, przeciwdziałanie przemocy i ochronie ofiar przemocy. Z kolei sporadycznie realizowano programy dotyczące przeciwdziałania bezdomności (4%).
7. Analiza danych uzyskanych z przeprowadzonego badania wskazuje, że najczęściej realizowanymi działaniami była praca socjalna i asystentura rodziny finansowane zarówno ze środków własnych, budżetu państwa jak i EFS.
8. Należy zauważyć, że biorące udział w badaniu ośrodki najrzadziej prowadziły działania profilaktyczne w formie takiej jak: streetworking, debaty i kampanie społeczne czy telefon zaufania. Może to wynikać z braku wiedzy i doświadczenia w stosowaniu tych metod przez pracowników pomocy społecznej.

Rekomendacje:

Na podstawie wniosków z badań można sformułować następujące rekomendacje:

1. Wskazane jest promowanie, dofinansowanie i rozpowszechnianie innowacyjnych działań profilaktycznych takich jak steetworking i animacje społeczne.
2. Z uwagi na rosnące zapotrzebowanie na formy wsparcia takie jak; poradnictwo psychologiczne, prawne, rodzinne, wskazany jest rozwój tego typu usług. Związane jest to z narastaniem problemów społecznych wynikających z pogarszającej się sytuacji ekonomicznej, brakiem pracy i ubóstwem, trudnościami opiekuńczo – wychowawczymi, bezdomnością a także przemocą w rodzinie.
3. Zasadne jest zwiększenie nakładów finansowych na etaty dla pracowników zajmującymi się działaniami profilaktycznymi w zakresie specjalistycznego poradnictwa.
4. Ważną kwestią jest podejmowanie współpracy samorządów gminnych, powiatowych, wojewódzkich z organizacjami pozarządowymi. Dzięki, którym praca na rzecz osób i grup potrzebujących wsparcia staje się bardziej efektywna.
5. Wskazane jest pozyskiwanie środków pozabudżetowych (np. środki EFS) przeznaczonych na realizację działań profilaktycznych.

Spis tabel

Tabela nr 1. Struktura badanej próby i poziom zwrotów w województwie lubelskim.....	7
Tabela nr 2. Stopień wpłynięcia na brak realizacji działań profilaktycznych skierowanych na przeciwdziałanie ubóstwu.....	13
Tabela nr 3. Stopień wpłynięcia na brak realizacji działań profilaktycznych dotyczących długotrwałego bezrobocia.....	16
Tabela nr 4. Powody braku realizacji działań profilaktycznych.....	19
Tabela nr 5. Stopień wpłynięcia na brak realizacji działań profilaktycznych dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie.....	21
Tabela nr 6. Powody nie realizowania działań profilaktycznych.....	24
Tabela nr 7. Czynniki utrudniające realizację wszystkich działań profilaktycznych.....	25
Tabela nr 8. Czynniki ułatwiające realizację wszystkich działań profilaktycznych.....	25

Spis wykresów

Wykres 1. Finansowanie z innych źródeł działań profilaktycznych z zakresu przeciwdziałania ubóstwu.....	13
Wykres 2. Przeciwdziałanie długotrwałemu bezrobociu – działania finansowane ze środków własnych.....	15
Wykres 3. Finansowanie działań profilaktycznych ukierunkowanych na przeciwdziałanie bezradności opiekuńczo – wychowawczych ze środków budżetu państwa.....	18
Wykres 4. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie – przeznaczenie środków własnych.....	21
Wykres 5. Przeciwdziałanie zjawisku bezdomności – finansowanie ze środków własnych.....	23

Bibliografia

1. B. Klepacki, *Wybrane zagadnienia związane z metodologią badań naukowych*, Roczniki Nauk Rolniczych, Seria G, T. 96, Z. 2, 2009.
2. Instytut Rozwoju Służb Społecznych, *O polityce w pomocy społecznej*, Polityka Społeczna nr 9/2010.
3. L. Albański, *Wybrane zagadnienia z patologii społecznej*, Kolegium Karkonoskie - Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, Jelenia Góra 2010.
4. L. Dyczewski, Teoretyczna i praktyczna rola Kościoła katolickiego w walce z ubóstwem, [w:] Polska bieda. Kryteria. Ocena. Przeciwdziałanie, (red.) S. Golinowska, IPiSS, Warszawa 1996.
4. M. Łojko, *Pomoc społeczna wczoraj i dziś – Nowe wyzwania, stare problemy*, http://www.ue.katowice.pl/uploads/media/19_M.Lojko_Pomoc_spoleczna_wczoraj_i_dzis..pdf, [dostęp: 16.07.2014 r.].
5. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, *Założenie do zmian ustawy o pomocy społecznej*, http://federacja-ngo.pl/upload/file/Zalozenia_zmian_ustawy_MPiPS, [dostęp: 16.07.2014 r.].
6. S. Górski, Profilaktyka społeczna, "Oświata i Wychowanie" nr 40, 1986.
7. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.
8. Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej.

Aneks nr 1. Lista wskaźników

Źródło danych za rok 2013: Bank Danych Lokalnych - GUS, MPIPS-03, OZPS, SWRiSPZ,

Lp.	Wskaźnik	Status*	Źródło	Wielkość (2013 r.)	Dane dodatkowe/pomocnicze
1	Wskaźnik pomocy z powodu ubóstwa: (liczba osób w rodzinach objętych pomocą z powodu ubóstwa /liczba osób w rodzinach ogółem korzystających z pomocy *100%	OBOWIĄZKOWY	MPiPS-03	62,7%	liczba osób w rodzinach objętych pomocą z powodu ubóstwa – 136 788 liczba osób w rodzinach ogółem korzystających z pomocy – 218 193
2	Wskaźnik pomocy z powodu bezradności opiek.-wych. i prowadzenia gosp. domowego: (liczba osób w rodzinach objętych pomocą z powodu bezradności opiek. wych. i prowadzenia gosp. /liczba osób w rodzinach ogółem korzystających z pomocy *100%	OBOWIĄZKOWY	MPiPS-03	26,5%	liczba osób w rodzinach objętych pomocą z powodu bezradności opiekuńczo – wychowawczych – 57 919 liczba osób w rodzinach ogółem korzystających z pomocy – 218 193
3	Wskaźnik pomocy z powodu przemocy w rodzinie: (liczba osób w rodzinach objętych pomocą z powodu przemocy w rodzinie / liczba osób w rodzinach ogółem korzystających z pomocy *100%	OBOWIĄZKOWY	MPiPS-03	2,7%	liczba osób w rodzinach objętych pomocą z powodu przemocy w rodzinie – 5 976 liczba osób w rodzinach ogółem korzystających z pomocy – 218 193
4	Wskaźnik pomocy z powodu bezdomności: (liczba osób w rodzinach objętych pomocą z powodu bezdomności/ liczba osób w rodzinach ogółem korzystających z pomocy *100%	OBOWIĄZKOWY	MPiPS-03	0,7%	liczba osób w rodzinach objętych pomocą z powodu bezdomności – 1 459 liczba osób w rodzinach ogółem korzystających z pomocy – 218 193
5	Wskaźnik pomocy z powodu bezrobocia: (liczba osób w rodzinach objętych pomocą z powodu bezrobocia / liczba osób w rodzinach ogółem korzystających z pomocy *100%	OBOWIĄZKOWY	MPiPS-03	55,4%	liczba osób w rodzinach objętych pomocą z powodu bezrobocia – 120 800 liczba osób w rodzinach ogółem korzystających z pomocy – 218 193
6	Wskaźnik asystentury rodzin: (liczba rodzin, którym przyznano pomoc z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych/ liczba asystentów rodziny	OBOWIĄZKOWY	SWRiSPZ MPiPS-03	73,5	liczba rodzin, którym przyznano pomoc z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych – 14 620 liczba asystentów rodziny - 199
7	Wskaźnik upowszechnienia metody	DODATKOWY	MPiPS-03 OZPS	10,2%	liczba planów pracy z rodziną – 1 489

Lp.	Wskaźnik	Status*	Źródło	Wielkość (2013 r.)	Dane dodatkowe/pomocnicze
	asysty rodziny: (liczba planów pracy z rodziną / liczba rodzin, którym przyznano pomoc z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych *100%				liczba rodzin, którym przyznano pomoc z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych – 14 620
8	Wskaźnik obciążenia placówek wsparcia dziennego: (liczba miejsc w placówkach wsparcia dziennego/ liczba mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej) * 1000	OBOWIĄZKOWY	GUS SWRiSPZ	5%	liczba miejsc w placówkach wsparcia dziennego – 1 968 liczba mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej) – 395 257
9	Dostępne zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia: środowiskowe domy samopomocy, dzienne domy pomocy, noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych, kluby samopomocy, mieszkania chronione, ośrodki interwencji kryzysowej, jednostki specjalistycznego poradnictwa, placówki wsparcia dziennego, centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej	OBOWIĄZKOWY	OZPS	263	• środowiskowe domy samopomocy – 52 • dzienne domy pomocy - 10 • noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych - 19 • kluby samopomocy – 8 • mieszkania chronione – 52 • ośrodki interwencji kryzysowej – 16 • jednostki specjalistycznego poradnictwa – 14 • placówki wsparcia dziennego – 71 • centra integracji społecznej - 7 • kluby integracji społecznej - 14
10	Liczba indywidualnych programów pomocy: wychodzenia z bezdomności, zatrudnienia socjalnego (CIS), planu pracy z rodziną	OBOWIĄZKOWY	OZPS	1695	• liczba indywidualnego programu pomocy wychodzenia z bezdomności – 38 • liczba zatrudnienia socjalnego (CIS) – 168 • liczba planów pracy z rodziną- 1 489
11	Wskaźnik skrajnego ubóstwa w województwach Raport: Ubóstwo ekonomiczne w Polsce w 2013 r	OBOWIĄZKOWY	GUS	9,4%	agregatowy indeks skrajnego ubóstwa

*Wskaźniki mające status „obowiązkowy” są prezentowane i analizowane we wszystkich raportach regionalnych, prezentacja i analiza wskaźników „dodatkowych” nie jest w raportach obligatoryjna.

Aneks nr 2. Narzędzia badawcze - kwestionariusz ankiety

Kwestionariusz ankiety

Szanowni Państwo,

Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich w ramach projektu systemowego Koordynacja na rzecz aktywnej integracji, realizuje badanie „Działania profilaktyczne”. Liczymy na Państwa pomoc i współpracę w ramach niniejszego badania. Prosimy o szczerą odpowiedź, uzyskane informacje są poufne i posłużą wyłącznie do celów badawczych i analiz statystycznych.

Działania profilaktyczne – zdefiniowane w przedmiotowym badaniu, jako działania i środki mające na celu minimalizację wystąpienia danego problemu społecznego (wystąpienia dysfunkcji rodzających zapotrzebowanie na wsparcie z pomocy społecznej).

Wszystkie pytania w ankiecie dotyczą danych za rok 2013.

Przeciwdziałanie ubóstwu

1. Czy Państwa instytucja w 2013 r. realizowała działania profilaktyczne w zakresie przeciwdziałania **ubóstwu**?

- a) tak
- b) nie → *prześć do pyt. 6*

2. Czy Państwa instytucja w 2013 r. realizowała rządowe programy profilaktyki społecznej w zakresie przeciwdziałania **ubóstwu**?

- a) tak
- b) nie

Jakie? Proszę podać nazwę programów:

.....

.....

.....

3. Czy Państwa instytucja w 2013r. realizowała wojewódzkie programy profilaktyki społecznej w zakresie przeciwdziałania **ubóstwu**?

- a) tak
- b) nie

Jakie? Proszę podać nazwę programów:

.....

.....

.....

4. Czy Państwa instytucja w 2013r. realizowała gminne/powiatowe programy profilaktyki społecznej w zakresie przeciwdziałania **ubóstwu**?

- a) tak
- b) nie

Jakie? Proszę podać nazwę programów:

.....

.....

.....

5. Jakie działania profilaktyczne - w zakresie przeciwdziałania ubóstwu - Państwa instytucja zrealizowała w 2013 r.? Proszę *zaznaczyć wszystkie realizowane i określić z jakich źródeł były one finansowane.*
→ Po uzupełnieniu pytania przejdź do pytania nr 7.

Działania w zakresie przeciwdziałaniu ubóstwu realizowane w roku 2013		1. Środki budżetu państwa	2. Środki europejskie, w tym EFS	3. Środki własne	4. Inne źródło finansowania
a)	kampania społeczna				
b)	animacje środowiskowe				
c)	praca socjalna				
d)	asystent rodziny				
e)	stypendia dla uczniów				
f)	działania edukacyjne (np. szkolenia, warsztaty)				
g)	działania informacyjne (np. publikacje, ulotki)				
h)	terapię i mediację				
i)	debaty społeczne				
j)	streetworking				
k)	pikniki/festyny				
l)	poradnictwo prawne				
m)	poradnictwo psychologiczne				
n)	poradnictwo rodzinne				
o)	telefon zaufania				
p)	inne, jakie?.....				
q)	inne, jakie?.....				
r)	inne, jakie?.....				

6. W jakim stopniu poniżej przedstawione powody wpłynęły na brak realizacji działań profilaktycznych przez Państwa instytucję w zakresie przeciwdziałania ubóstwu? Proszę ocenić na skali **1-5**, gdzie **1** oznacza „zdecydowanie nie wpłynęło”, a **5** „zdecydowanie wpłynęło”.

Powody		1	2	3	4	5
a)	brak środków finansowych	1	2	3	4	5
b)	braki kadrowe	1	2	3	4	5
c)	brak potrzeby	1	2	3	4	5
d)	brak instytucji otoczenia	1	2	3	4	5
e)	brak współpracy z instytucjami otoczenia	1	2	3	4	5
f)	brak odpowiedniej infrastruktury	1	2	3	4	5
g)	brak zapisów dotyczących prowadzenia działań profilaktycznych w dokumentach strategicznych i programowych	1	2	3	4	5
h)	złe doświadczenia, jakie?	1	2	3	4	5
i)	inne, jakie?.....	1	2	3	4	5

Długotrwałe bezrobocie

7. Czy Państwa instytucja w 2013 r. realizowała działania profilaktyczne w zakresie przeciwdziałania **długotrwałemu bezrobociu**?

- a) tak
- b) nie → *przejsć do pyt. 12*

8. Czy Państwa instytucja w 2013r. realizowała rządowe programy profilaktyki społecznej w zakresie przeciwdziałania **długotrwałemu bezrobociu**?

- a) tak
- b) nie

Jakie? Proszę podać nazwę programów:

.....

.....

.....

9. Czy Państwa instytucja w 2013r. realizowała wojewódzkie programy profilaktyki społecznej w zakresie przeciwdziałania **długotrwałemu bezrobociu**?

- a) tak
- b) nie

Jakie? Proszę podać nazwę programów:

.....

.....

.....

10. Czy Państwa instytucja w 2013r. realizowała gminne/powiatowe programy profilaktyki społecznej w zakresie przeciwdziałania **długotrwałemu bezrobociu**?

- a) tak
- b) nie

Jakie? Proszę podać nazwę programów:

.....

.....

.....

11. Jakie działania profilaktyczne w zakresie przeciwdziałania długotrwałemu bezrobociu Państwa instytucja zrealizowała w 2013 r.? Proszę *zaznaczyć wszystkie realizowane i określić z jakich źródeł były one finansowane*. → **Po uzupełnieniu pytania przejdź do pytania nr 13.**

Działania w zakresie przeciwdziałaniu długotrwałemu bezrobociu realizowane w roku 2013	1. Środki budżetu państwa	2. Środki europejskie, w tym EFS	3. Środki własne	4. Inne źródło finansowania
a) kampania społeczna				
b) animacje środowiskowe				
c) praca socjalna				
d) asystent rodziny				
e) stypendia dla uczniów				
f) działania edukacyjne (np. szkolenia, warsztaty)				
g) działania informacyjne (np. publikacje, ulotki)				
h) terapie i mediacje				
i) debaty społeczne				
j) streetworking				
k) pikniki/festyny				
l) poradnictwo prawne				
m) poradnictwo psychologiczne				
n) poradnictwo rodzinne				
o) telefon zaufania				
p) inne, jakie?.....				
q) inne, jakie?.....				
r) inne, jakie?.....				
s) inne, jakie?.....				

12. W jakim stopniu poniżej przedstawione powody wpłynęły na brak realizacji działań profilaktycznych przez Państwa instytucję w zakresie przeciwdziałania długotrwałemu bezrobociu? Proszę *ocenić na skali 1-5, gdzie 1 oznacza „zdecydowanie nie wpłynęło”, a 5 „zdecydowanie wpłynęło”*.

Powody	1	2	3	4	5
a) brak środków finansowych	1	2	3	4	5
b) braki kadrowe	1	2	3	4	5
c) brak potrzeby	1	2	3	4	5
d) brak instytucji otoczenia	1	2	3	4	5
e) brak współpracy z instytucjami otoczenia	1	2	3	4	5
f) brak odpowiedniej infrastruktury	1	2	3	4	5
g) brak zapisów dotyczących prowadzenia działań profilaktycznych w dokumentach strategicznych i programowych	1	2	3	4	5
h) złe doświadczenia, jakie?	1	2	3	4	5
i) inne, jakie?.....	1	2	3	4	5

Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych

13. Czy Państwa instytucja w 2013 r. realizowała działania profilaktyczne w zakresie przeciwdziałania **bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych**?

- a) tak
- b) nie → *przejsć do pyt. 18*

14. Czy Państwa instytucja w 2013r. realizowała rządowe programy profilaktyki społecznej w zakresie przeciwdziałania **bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych**?

- a) tak
- b) nie

Jakie? Proszę podać nazwę programów:

.....

.....

.....

15. Czy Państwa instytucja w 2013r. realizowała wojewódzkie programy profilaktyki społecznej w zakresie przeciwdziałania **bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych**?

- a) tak
- b) nie

Jakie? Proszę podać nazwę programów:

.....

.....

.....

16. Czy Państwa instytucja w 2013r. realizowała gminne/powiatowe programy profilaktyki społecznej w zakresie przeciwdziałania **bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych**?

- a) tak
- b) nie

Jakie? Proszę podać nazwę programów:

.....

.....

.....

17. Jakie działania profilaktyczne w zakresie przeciwdziałania **bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych** Państwa instytucja zrealizowała w 2013 r.? Proszę zaznaczyć wszystkie realizowane i określić z jakich źródeł były one finansowane. → Po uzupełnieniu pytania przejdź do pytania nr 19.

Działania w zakresie przeciwdziałaniu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych realizowanych w roku 2013		1.Środki budżetu państwa	2.Środki europejskie, w tym EFS	3.Środki własne	4.Inne źródło finansowania
a)	kampania społeczna				
b)	animacje środowiskowe				
c)	praca socjalna				
d)	asystent rodziny				
e)	stypendia dla uczniów				
f)	działania edukacyjne (np. szkolenia, warsztaty)				
g)	działania informacyjne (np. publikacje, ulotki)				
h)	terapię i mediację				
i)	debaty społeczne				
j)	streetworking				
k)	pikniki/festyny				
l)	poradnictwo prawne				
m)	poradnictwo psychologiczne				
n)	poradnictwo rodzinne				
o)	telefon zaufania				
p)	inne, jakie?.....				
q)	inne, jakie?.....				
r)	inne, jakie?.....				
s)	inne, jakie?.....				

18. W jakim stopniu poniżej przedstawione powody wpłynęły na brak realizacji działań profilaktycznych przez Państwa instytucję w zakresie przeciwdziałania **bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych**? Proszę ocenić na skali **1-5**, gdzie **1** oznacza „zdecydowanie nie wpłynęło”, a **5** „zdecydowanie wpłynęło”.

Powody		1	2	3	4	5
a)	brak środków finansowych	1	2	3	4	5
b)	braki kadrowe	1	2	3	4	5
c)	brak potrzeby	1	2	3	4	5
d)	brak instytucji otoczenia	1	2	3	4	5
e)	brak współpracy z instytucjami otoczenia	1	2	3	4	5
f)	brak odpowiedniej infrastruktury	1	2	3	4	5
g)	brak zapisów dotyczących prowadzenia działań profilaktycznych w dokumentach strategicznych i programowych	1	2	3	4	5
h)	złe doświadczenia, jakie?	1	2	3	4	5
i)	inne, jakie?.....	1	2	3	4	5

Przemoc w rodzinie

19. Czy Państwa instytucja w 2013 r. realizowała działania profilaktyczne w zakresie przeciwdziałania **przemocy w rodzinie**?

- a) tak
- b) nie → *prześć do pyt. 24*

20. Czy Państwa instytucja w 2013r. realizowała rządowe programy profilaktyki społecznej w zakresie przeciwdziałania **przemocy w rodzinie**?

- a) tak
- b) nie

Jakie? Proszę podać nazwę programów:

.....
.....
.....

21. Czy Państwa instytucja w 2013r. realizowała wojewódzkie programy profilaktyki społecznej w zakresie przeciwdziałania **przemocy w rodzinie**?

- a) tak
- b) nie

Jakie? Proszę podać nazwę programów:

.....
.....
.....

22. Czy Państwa instytucja w 2013r. realizowała gminne/powiatowe programy profilaktyki społecznej w zakresie przeciwdziałania **przemocy w rodzinie**?

- a) tak
- b) nie

Jakie? Proszę podać nazwę programów:

.....
.....
.....

23. Jakie działania profilaktyczne w zakresie przeciwdziałania **przemocy w rodzinie** Państwa instytucja zrealizowała w 2013 r.? *Proszę zaznaczyć wszystkie realizowane i określić z jakich źródeł były one finansowane.*
→ Po uzupełnieniu pytania przejdź do pytania nr 25.

Działania w zakresie przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie realizowane w roku 2013	1.Środki budżetu państwa	2.Środki europejskie, w tym EFS	3.Środki własne	4.Inne źródło finansowania
a) kampania społeczna				
b) animacje środowiskowe				
c) praca socjalna				
d) asystent rodziny				
e) stypendia dla uczniów				
f) działania edukacyjne (np. szkolenia, warsztaty)				
g) działania informacyjne (np. publikacje, ulotki)				
h) terapie i mediacje				
i) debaty społeczne				
j) streetworking				
k) pikniki/festyny				
l) poradnictwo prawne				
m) poradnictwo psychologiczne				
n) poradnictwo rodzinne				
o) telefon zaufania				
p) inne, jakie?.....				
q) inne, jakie?.....				
r) inne, jakie?.....				
s) inne, jakie?.....				

24. W jakim stopniu poniżej przedstawione powody wpłynęły na brak realizacji działań profilaktycznych przez Państwa instytucję w zakresie przeciwdziałania **przemocy w rodzinie**? *Proszę ocenić na skali 1-5, gdzie 1 oznacza „zdecydowanie nie wpłynęło”, a 5 „zdecydowanie wpłynęło”.*

Powody		1	2	3	4	5
a)	brak środków finansowych	1	2	3	4	5
b)	braki kadrowe	1	2	3	4	5
c)	brak potrzeby	1	2	3	4	5
d)	brak instytucji otoczenia	1	2	3	4	5
e)	brak współpracy z instytucjami otoczenia	1	2	3	4	5
f)	brak odpowiedniej infrastruktury	1	2	3	4	5
g)	brak zapisów dotyczących prowadzenia działań profilaktycznych w dokumentach strategicznych i programowych	1	2	3	4	5
h)	złe doświadczenia, jakie?	1	2	3	4	5
i)	Inne, jakie?.....	1	2	3	4	5

Bezdomność

25. Czy Państwa instytucja w 2013 r. realizowała działania profilaktyczne w zakresie przeciwdziałania **bezdomności**?

- a) tak
- b) nie → *przejsć do pyt. 30*

26. Czy Państwa instytucja w 2013r. realizowała rządowe programy profilaktyki społecznej w zakresie przeciwdziałania **bezdomności**?

- a) tak
- b) nie

Jakie? Proszę podać nazwę programów:

.....

.....

.....

27. Czy Państwa instytucja w 2013r. realizowała wojewódzkie programy profilaktyki społecznej w zakresie przeciwdziałania **bezdomności**?

- a) tak
- b) nie

Jakie? Proszę podać nazwę programów:

.....

.....

.....

28. Czy Państwa instytucja w 2013r. realizowała gminne/powiatowe programy profilaktyki społecznej w zakresie przeciwdziałania **bezdomności**?

- a) tak
- b) nie

Jakie? Proszę podać nazwę programów:

.....

.....

.....

29. Jakie działania profilaktyczne w zakresie przeciwdziałania **bezdomności** Państwa instytucja zrealizowała w 2013 r.? Proszę zaznaczyć wszystkie realizowane i określić z jakich źródeł były one finansowane.
→ Po uzupełnieniu pytania przejdź do pytania nr 31.

Działania w zakresie przeciwdziałaniu bezdomności realizowane w roku 2013		1. Środki budżetu państwa	2. Środki europejskie, w tym EFS	3. Środki własne	4. Inne źródło finansowania
a)	kampania społeczna				
b)	animacje środowiskowe				
c)	praca socjalna				
d)	asystent rodziny				
e)	stypendia dla uczniów				
f)	działania edukacyjne (np. szkolenia, warsztaty)				
g)	działania informacyjne (np. publikacje, ulotki)				
h)	terapię i mediację				
i)	debaty społeczne				
j)	streetworking				
k)	pikniki/festyny				
l)	poradnictwo prawne				
m)	poradnictwo psychologiczne				
n)	poradnictwo rodzinne				
o)	telefon zaufania				
p)	inne, jakie?.....				
q)	inne, jakie?.....				
r)	inne, jakie?.....				
s)	inne, jakie?.....				

30. W jakim stopniu poniżej przedstawione powody wpłynęły na brak realizacji działań profilaktycznych przez Państwa instytucję w zakresie przeciwdziałania **bezdomności**? Proszę ocenić na skali 1-5, gdzie 1 oznacza „zdecydowanie nie wpłynęło”, a 5 „zdecydowanie wpłynęło”.

Powody		1	2	3	4	5
a)	brak środków finansowych	1	2	3	4	5
b)	braki kadrowe	1	2	3	4	5
c)	brak potrzeby	1	2	3	4	5
d)	brak instytucji otoczenia	1	2	3	4	5
e)	brak współpracy z instytucjami otoczenia	1	2	3	4	5
f)	brak odpowiedniej infrastruktury	1	2	3	4	5
g)	brak zapisów dotyczących prowadzenia działań profilaktycznych w dokumentach strategicznych i programowych	1	2	3	4	5
h)	złe doświadczenia, jakie?	1	2	3	4	5
i)	Inne, jakie?.....	1	2	3	4	5

31. W jakim stopniu poniżej przedstawione powody utrudniały realizację wszystkich działań profilaktycznych przez Państwa instytucję w roku 2013? Proszę ocenić na skali **1-5**, gdzie **1** oznacza „zdecydowanie nie utrudniały”, a **5** „zdecydowanie utrudniały”.

Powody		1	2	3	4	5
a)	brak środków finansowych	1	2	3	4	5

b)	braki kadrowe	1	2	3	4	5
c)	brak zainteresowania	1	2	3	4	5
d)	brak instytucji otoczenia	1	2	3	4	5
e)	brak współpracy z instytucjami otoczenia	1	2	3	4	5
f)	brak odpowiedniej infrastruktury	1	2	3	4	5
g)	brak zapisów dotyczących prowadzenia działań profilaktycznych w dokumentach strategicznych i programowych	1	2	3	4	5
h)	złe doświadczenia, jakie?	1	2	3	4	5
i)	inne, jakie?	1	2	3	4	5

32. W jakim stopniu poniżej przedstawione powody ułatwiały realizację wszystkich działań profilaktycznych przez Państwa instytucję w roku 2013? *Proszę ocenić na skali 1-5, gdzie 1 oznacza „zdecydowanie nie ułatwiały”, a 5 „zdecydowanie ułatwiały”.*

Powody		1	2	3	4	5
a)	zabezpieczenie odpowiedniej wysokości środków finansowych w budżecie jednostki	1	2	3	4	5
b)	możliwość pozyskania dodatkowych zewnętrznych środków finansowych	1	2	3	4	5
c)	wyspecjalizowana kadra	1	2	3	4	5
d)	dodatkowe zasoby kadrowe	1	2	3	4	5
e)	współpraca z otoczeniem	1	2	3	4	5
f)	odpowiednia infrastruktura (np. lokalowe, transportowe itp.)	1	2	3	4	5
g)	dotychczasowe doświadczenia (Dobre praktyki)	1	2	3	4	5
h)	inne, jakie?	1	2	3	4	5

METRYCZKA

1. Rodzaj instytucji:

- a) OPS
- b) MOPS/MOPR (miasta na prawach powiatu)

2. Rodzaj gminy:

- a) wiejska
- b) miejsko-wiejska
- c) miejska

Osoba do kontaktu w sprawie ankiety:

imię i nazwisko.....
e-mail.....
telefon.....

Bardzo dziękujemy za poświęcony czas i uwagę.

Jednocześnie przypominamy, że udzielone przez Państwa odpowiedzi zostaną wykorzystane jedynie do celów badawczych i opracowań statystycznych.